

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління
Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Публічне управління
та адміністрування
28 Публічне управління
та адміністрування
281 Публічне управління
та адміністрування

Форма навчання: **очна (денна)**

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених
осіб в Україні»**

здобувачки ***Стрижкової Євгенії Ігорівни***

Науковий керівник: ***д.держ.упр., проф. Гаєвська Л.А.***

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: ***д.держ.упр., проф. Карпенко О.В.***

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління
Кафедра національної економіки та публічного управління

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Публічне управління
та адміністрування
28 Публічне управління
та адміністрування
281 Публічне управління
та адміністрування

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Н.В. Федірко

2024р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.В. Карпенко

2024р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти Стрижковій Свгенії Ігорівні

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

*на тему «Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в
Україні»*

Тему затверджено наказом ректора Університету від 26.02.2024 №423-см

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

Міністерства соціальної політики України.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретико-правові засади державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб
Розділ 2	Особливості реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні
Розділ 3	Удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні

Об'єкт дослідження:	Державна політика у сфері соціального захисту.
Предмет дослідження:	Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Визначення напрямів удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	1. Дослідити сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб
У розділі 2	1. Проаналізувати нормативно-правову базу державної політики соціального захисту та її відповідність до забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб 2. Проаналізувати практику реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні
У розділі 3	1. Проаналізувати світовий досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та виявити можливості для України 2. Обґрунтувати напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні

**Завдання підготував
науковий керівник**

**Гаєвська Л.А.
«28» лютого 2024 р.**

**Завдання одержав
здобувач**

**Стрижкова Є.І.
«28» лютого 2024 р.**

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 68 сторінок, 2 таблиці та список використаних джерел з 63 найменувань.

«Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні»

Об'єкт дослідження – Державна політика у сфері соціального захисту.

Предмет дослідження – Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – визначення напрямів удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати нормативно-правову базу державної політики соціального захисту та її відповідність до забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати світовий досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та виявити можливості для України;
- проаналізувати практику реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні;
- обґрунтувати напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Практичне значення отриманих результатів: полягає у обґрунтуванні заходів щодо удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Описані пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності державних органів влади, що здійснюють підтримку внутрішньо переміщених осіб

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: соціальний захист, внутрішньо переміщені особи, державна політика.

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету економіки та управління
освітньо-професійної програми « Публічне управління та адміністрування»
Стрижкової Євгенії Ігорівни
на тему «**Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в
Україні**»

1. *Актуальність теми.* Початок окупації Криму та збройні конфлікти на територіях Донецької та Луганської областей зумовили появу нового вища – масового внутрішнього переміщення. А з початку повномасштабної війни росії з Україною тисячі громадян покинули свої домівки. Протягом цих років українська влада намагається реалізувати політику щодо створення стабільного становища в країні, гарантувати конституційні права та сформувати ефективну систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Соціальний захист людей, постраждалих від збройної агресії рф, поставив перед державою ряд проблем щодо їх забезпечення, працевлаштування, забезпечення житлом, пенсійних виплат, грошових допомог, медичної допомоги, можливість здобуття освіти та професійного навчання. У зв'язку з цим бакалаврське дослідження Є. Стрижкової є надзвичайно актуальним та своєчасним.

2. *Позитивні риси кваліфікаційної роботи.* У кваліфікаційній роботі Є. Стрижкова дослідила теоретико-правові засади державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, визначила сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; проаналізувала нормативно-правове забезпечення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та його відповідність потребам внутрішньо переміщених осіб, виявила проблеми реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану, визначила сильні сторони та кращі практики реалізації політики соціального захисту ВПО. На основі проведеного дослідження, а також результатів аналізу зарубіжного досвіду соціального захисту ВПО та можливостей його імплементації в українську державно-управлінську практику Є. Стрижкова визначила напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Варто відмітити критичність мислення здобувачки та самостійність у формулюванні висновків.

3. *Наявність самостійних розробок автора.* На основі опрацювання значної кількості джерел здобувачка сформулювала відповідні висновки.

4. *Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій.* Варто відмітити уміння здобувачки аналізувати емпіричні дані, критично осмислювати та робити висновки. Усі висновки, умовиводи є відповідними, виходять із матеріалів дослідження та заслуговують на увагу. Особливо значущими є визначені здобувачем напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, що можуть стати в нагоді органам влади та органам місцевого самоврядування у процесі формування й реалізації соціальної політики.

5. *Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК.* Робота відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт, може бути оцінена відмінно (95 балів) та бути допущеною до захисту перед ЕК.

Науковий керівник:
професор кафедри національної економіки
та публічного управління, д.держ.упр., проф.
« ___ » _____ 2024 р.

Гасвська Л.А

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	
1.1 Сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	8
1.2 Нормативно-правові засади державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	14
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	
2.1 Відповідність нормативно-правового забезпечення потребам внутрішньо переміщених осіб.....	23
2.2 Проблеми реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану.....	30
2.3 Сильні сторони та кращі практики реалізації політики соціального захисту ВПО.....	34
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО	
ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	
3.1 Зарубіжний досвід соціального захисту ВПО: можливості для України.....	43
3.2 Напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	49
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПО – внутрішньо переміщені особи

КМУ – Кабінет Міністрів Україн

ВСТУП

Актуальність теми. Тема державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є актуальною для України ще з 2014 року. На той час, через збройну окупацію українських міст на Сході країни російськими диверсійними загонами та проведенням невизнаного у світі референдуму в умовах військової окупації Кримського півострова, була спричинена масова хвиля внутрішньої міграції населення. Яке, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», визначається як внутрішні переселенці або внутрішньо переміщені особи [43].

Особливої гостроти ці питання набули з початком повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року, що спричинило ще більше внутрішнє переміщення осіб на території України. Згідно з даними інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики України станом на 31 березня 2024 року кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб становить 4,8 мільйона (млн) осіб [8]. З них, 3,6 млн – особи, які перемістилися після початку повномасштабного вторгнення або навіть були вимушені переміститись повторно [5].

Якщо брати до уваги не лише фактично зареєстрованих ВПО, а також осіб, які були так само змушені покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту та не встали на реєстрацію, то, за словами пані віцепрем'єр-міністра - міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій І.Верещук, ця кількість сягає додатково ще близько двох млн осіб [62]. Тож спираючись на дані, наведені вище, можна зробити висновок, що на території України зараз перебуває близько 7 млн. ВПО.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України чисельність населення в Україні на 1 січня 2023 року в кордонах країни на 1 січня 2022 року становить 28-34 млн. [63]. Якщо підбити

підсумки, то 20-25% населення нашої країни – внутрішні переселенці, що становить четверту частину.

Актуальність теми зумовлена наявністю великого прошарку населення, яке потребує піклування у питаннях забезпечення базових потреб, ефективної соціальної адаптації та подальшої інтеграції в інших сферах суспільного життя в умовах мінливих змін сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні детально розкрита у монографії Л. Наливайко та Н. Ісаєва, а також вивчалася такими науковцями, як О. Котляр, І. Алімова, Г. Козинець, Л. Шестак, М. Менджул, Н. Блюк, В. Шелюк, Г. Гудвін-Гілл та іншими. Їхні дослідження охоплюють різні аспекти соціального захисту ВПО, включаючи правові, соціальні та економічні питання.

Не зважаючи на значний обсяг наукових матеріалів, тема потребує постійного вивчення через безперервний потік викликів та змінних умов. Динамічний характер проблем, пов'язаних з внутрішнім переміщенням, вимагає регулярного оновлення знань і адаптації стратегій соціального захисту. Це передбачає активний аналіз законодавства, наукових робіт вітчизняних та зарубіжних учених, а також впровадження інноваційних підходів для ефективного реагування на сучасні виклики.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення напрямів удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Відповідно до мети дослідження в процесі виконання роботи були поставлені наступні *завдання*:

- дослідити сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати нормативно-правову базу державної політики соціального захисту та її відповідність до забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати світовий досвід соціального захисту внутрішньо

переміщених осіб та виявити можливості для України;

- проаналізувати практику реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні;

- обґрунтувати напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Об'єкт дослідження – державна політика у сфері соціального захисту.

Предмет дослідження – державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Методи дослідження. Для реалізації мети і вирішення завдань бакалаврської роботи було використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових методів (абстрагування, аналіз, узагальнення, порівняння, синтезу, індукції, дедукції тощо). Вирішення конкретних завдань дослідження забезпечувалося шляхом вибору комплексу методів, зокрема: теоретичний – для визначення сутності чинного законодавства державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; абстрактно–логічний - для формулювання теоретичних узагальнень та висновків на основі аналізу досліджуваних матеріалів, для виявлення недоліків державної політики соціального захисту ВПО та виявлення кращих практик, а також для визначення напрямів удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні; емпіричний метод – для збору та аналізу фактичних даних щодо реалізації соціального захисту ВПО; порівняльного аналізу – для виявлення змін у законодавстві, ознайомлення із зарубіжним досвідом та потреб внутрішньо переміщених осіб відносно часу.

Теоретична та методична значущість отриманих результатів полягає у систематизації існуючих підходів до реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також формування напрямів її удосконалення.

Практична значущість отриманих результатів полягає у обґрунтуванні напрямів удосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Інформаційною базою дослідження є матеріали Міністерства соціальної політики України та Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, офіційні дані Державної служби статистики України, законодавчі та нормативно-правові акти, монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з досліджуваної проблематики.

Структура роботи. Робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі досліджено теоретико-правові засади державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

У другому розділі здійснено аналіз особливостей реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

У третьому розділі здійснено обґрунтування напрямів державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1 Сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Звертаючись до історичної ретроспективи соціального захисту, можна виявити, що потреба особливого ставлення до вразливих груп населення бере свій початок ще з глибокої історії. На той час функція надання соціального забезпечення ґрунтувалась не на державі, а на принципах самопомоги, благодійних внесках певних добродіїв, православних громадських об'єднаннях, або на родинних зв'язках, коли працездатні члени сім'ї утримували непрацездатних [55]. З часом роль у забезпеченні соціального захисту поступово перейшла до рук держави, хоч і участь суспільства також залишається невід'ємною складовою.

Лише впродовж останнього десятиліття двадцятого століття виникла практика використання терміну «внутрішньо переміщені особи», саме тоді, коли ця категорія осіб стала предметом уваги міжнародної спільноти вперше. Зусилля міжнародної спільноти після завершення Другої світової війни були спрямовані на створення законодавчих інструментів для захисту людей, які бігли від переслідувань, перетинаючи кордони країн. В 1950 році було засновано Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, а у 1951 році ухвалено Конвенцію ООН про статус біженців. Проте, існуючі механізми, призначені для біженців, не брали до уваги осіб, які були змушені переміщатися в межах своєї країни, оскільки міжнародно-правовий захист до них не застосовувався. Також на міжнародне визнання цієї проблеми впливало традиційне розуміння державного суверенітету, згідно з яким лише уряди мали право регулювати питання, пов'язані з умовами життя своїх громадян. Відмінною особливістю внутрішнього

переміщення є те, що такі особи зазвичай є громадянами держави, в межах якої відбувається переміщення. Отже, вони мають бути захищені правами та свободами, які гарантовані не тільки законодавством їхньої країни, але й ключовими міжнародними угодами, включно з Всесвітньою декларацією прав людини та міжнародними конвенціями про права людини [22].

Категорія внутрішньо переміщених осіб з'явилась відносно недавно і становить новизну як для України, так і для міжнародної практики. Потреба в забезпеченні допомоги особам, які з об'єктивних причин були змушені здійснити зміну місця проживання, стала особливо актуальною в 1970-х роках ХХ століття у зв'язку з виникненням громадянських конфліктів на території таких країн, як Ангола, В'єтнам, Камбоджа та Судан [56]. До того часу допомога міжнародної спільноти стосувалася лише біженців – осіб, які залишили межі своєї країни і не користуються її захистом.

У 1972 році Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, на основі гуманітарних принципів розширило обсяг своєї діяльності, включивши в програми допомоги та реінтеграції, які раніше були призначені для біженців та репатріантів, також додатково внутрішньо переміщених осіб [61, с.12].

Тому зараз, у сучасному світі, де держава виступає гарантом безпеки, захищає права та свободи своїх громадян, а також працює на покращення їхнього добробуту – роль державної політики соціального захисту стає дедалі більш актуальною і важливою темою для вивчення. Сутність цієї політики полягає у забезпеченні не лише матеріальних потреб громадян, але й у підтримці їхнього психологічного та соціального стану, наданні рівних можливостей.

Соціальний захист будується на певних принципах юридичного механізму соціального захисту, що охоплений режимом дії соціального права України. Спеціальні принципи юридичного механізму соціального захисту доцільно зводити власне до принципів соціального захисту (ними у широкому сенсі вчені розуміють «основні правила, підходи, норми його організації та здійснення»), які: по-перше, уточнюють зміст загальноправових принципів в контексті сфери соціального захисту та соціальної сфери буття індивіда, суспільства та держави,

якій загрожують соціальні ризики; по-друге, є основою досліджуваного юридичного механізму, а отже – є основними засадничими ідеями створення, дії та вдосконалення дії цього механізму.

Отже, до основних спеціальних принципів юридичного механізму соціального захисту належать:

1. Принцип гуманістичної соціальної справедливості. В соціальному захисті він направлений на забезпечення соціальної безпеки для всіх, виходячи з їхньої приналежності до людства, особливо зосереджуючись на вразливих категоріях з критичним рівнем соціальної безпеки. Це передбачає створення правової та соціальної держави, де ефективно функціонує соціальне право, захищаються соціальні права і інтереси, запобігаються та усуваються соціальні ризики через політику позитивної дискримінації, не сприяючи при цьому пасивній залежності від державної допомоги, щоб не принижувати гідність людини та не деградувати соціальний капітал.

2. Принцип загальності та доступності. Цей принцип гарантує всім групам населення рівний доступ до благ, наданих національною системою соціального забезпечення, включаючи тих, хто може не усвідомлювати своєї потреби в них. Аспект доступності доповнює універсальність, підкреслюючи зобов'язання держави та відповідальних органів забезпечити умови, за яких кожна особа, яка потребує соціального захисту, може розпізнати цю потребу і звернутися по необхідну допомогу, забезпечуючи її отримання в повному обсязі.

3. Принцип системності та комплексності. В соціальному захисті обумовлює використання цілісного підходу до вирішення завдань соціального захисту, що охоплює різноманітні соціальні ризики. Цей підхід передбачає інтеграцію цілей, завдань, методів і засобів соціального захисту з конституційними нормами і цілями соціального права України, а також зі стратегічними напрямками соціальної та економічної політики країни. Він також забезпечує взаємодію та єдність усіх суб'єктів соціального права у спільному вирішенні завдань соціального захисту, гарантуючи при цьому узгодженість з

економічними можливостями держави та адаптацію кращих міжнародних практик.

4. Принцип ресоціалізації як основа соціального захисту. Він направлений на протидію соціальним ризикам, пов'язаним з відчуженням індивідів від суспільства, шляхом їх реабілітації та інтеграції. Він включає підтримку осіб, що стикаються з десоціалізацією або знаходяться на межі соціальної ізоляції, допомагаючи їм відновити або розвинути соціальні навички для ефективної взаємодії з іншими. Цей принцип має тісний зв'язок з принципами гуманістичної соціальної справедливості та принципом загальності та доступності соціального захисту, розширюючи його на осіб, які часто вважаються відчуженими. В рамках цього принципу, органи соціального захисту зобов'язані створювати умови для реабілітації, здобуття освіти, професійної підготовки та ліквідації соціальної стигматизації, сприяючи таким чином повноцінному життю осіб, що випали з соціального середовища.

5. Принцип адаптивності. Принцип адаптивності соціального захисту вимагає, щоб система соціального захисту була гнучкою та здатною розвиватися, реагуючи на зміни соціальні ризики та обставини життя, що ведуть до виникнення потреб у соціальному захисті. Цей принцип підкреслює необхідність адаптації юридичного механізму соціального захисту до мінливих умов і потреб суспільства та осіб, які потребують допомоги. Важливою є активна участь не тільки держави, а й органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства та інших суб'єктів у розробці та впровадженні політик соціального захисту на різних рівнях. Принцип також залучає осіб, що потребують соціального захисту, до процесу демократизації, сприяючи їх активній участі в захисті своїх прав і солідарності з метою забезпечення соціальної справедливості та відповідальності.

6. Принцип адресності. Акцентує на необхідності точної відповідності між заходами соціального захисту та потребами осіб, що стикаються з соціальними ризиками або складними життєвими обставинами. Цей принцип передбачає:

- a. чітке ідентифікування отримувачів соціальної допомоги;

b. застосування диференційованого підходу у наданні соціальних послуг, допомоги та пільг, адаптованих до конкретних соціальних ризиків;

c. запобігання зростанню соціальних ризиків та формуванню соціальної залежності.

Таким чином, забезпечується точне та ефективно використання ресурсів соціального захисту відповідно до індивідуальних потреб та обставин.

7. Принцип надійності соціального захисту. Цей принцип підкреслює необхідність забезпечення стабільної, ефективно системи соціального захисту, яка не створює нових соціальних ризиків та не посилює існуючі. Він передбачає створення гарантій, що соціальний захист буде доступний та своєчасно наданий усім, хто в ньому потребує, без невинуватих затримок або дискримінації. Система соціального захисту має забезпечуватися на всіх рівнях: національному, місцевому та організаційному. І включати нормативно-правове, інституційне, кадрове та фінансове забезпечення. Також важливим є контроль держави та суспільства над виконанням обов'язків зі соціального захисту, забезпечуючи права та інтереси всіх громадян [57].

Таки чином, спираючись на вищезазначені принципи, держава розробляє та впроваджує різноманітні програми та заходи, що спрямовані на захист та соціальну інтеграцію вразливих груп населення.

Для узагальнення інформації скористаємось визначення, взятим з юридичної енциклопедії, де зазначено, що соціальний захист населення – це система економічних, правових, організаційних та інших заходів держави із забезпечення соціальних прав і гарантій громадян, дія якої спрямована на турботу держави та суспільства про громадян, яким потрібна допомога у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним становищем, недостатнім забезпеченням засобами існування тощо [30].

Для розробки власного визначення, що буде описувати виключно термін «соціальний захист внутрішньо переміщених осіб», спочатку слід виокремити, який зміст в науковій літературі та законах передуює визначенню терміну «внутрішньо переміщена особа».

Термін «вимушений переселенець» також використовується для позначення осіб, які були змушені покинути свої домівки через негативні обставини. В міжнародному та зарубіжному національному праві вживання цього терміна не є поширеним, і зазвичай цих осіб ідентифікуються як «внутрішньо переміщені особи», «внутрішні біженці» або «особи, переміщені всередині країни». У роботі Управління Верховного комісара ООН у справах біженців часто застосовуються саме терміни «внутрішньо переміщені особи» або «особи, переміщені всередині країни».

Важливо зазначити, що основною і найчастішою причиною внутрішньої міграції є збройний конфлікт або використання військового потенціалу країни, а також системні порушення прав людини та природні чи техногенні катастрофи, які роблять неможливим подальше проживання на постраждалих територіях. Саме через подібні чинники, які створюють для них небезпеку, або перешкоджають проживанню в звичному місці, переміщені особи змушені переміщатися в межах країни.

Г. Гудвін-Гілл під цим поняттям пропонує розуміти осіб, котрі змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях у результаті збройного конфлікту [6]. У свою чергу Н. Бльок проаналізувала визначення терміну «внутрішньо переміщені особи» таких науковців, як: І. Басова, М. Ніколайчук, М. Менджул, Ю. Паніна, Ю. Римаренко, М. Кобец та інших та за підсумком визначає, що внутрішньо переміщені особи – це громадяни країни, іноземці, особи без громадянства, які постійно чи тимчасово проживають на території України та змушені з власної волі чи примусово здійснювати внутрішнє переміщення у межах своєї країни з причин об'єктивного характеру, які загрожують їхньому життю та здоров'ю [58, с. 146].

Ознайомившись з історичною ретроспективою соціального захисту, основними принципами його реалізації у державній політиці та визначенням терміну «внутрішньо переміщені особи», можна зробити висновок, що соціальний захист внутрішньо переміщених осіб – це система юридичних, економічних та організаційних заходів, вживаних державою та суспільством для гарантування

основних соціальних прав та потреб особам, які були змушені залишити свої домівки в межах країни через військові конфлікти, насильство, порушення прав людини, стихійні лиха, або інші обставини, що загрожують їхній безпеці або життю.

Тоді державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб визначається як стратегічний і цілеспрямований набір дій уряду та відповідних інституцій, спрямованих на вирішення питань соціальної безпеки, інтеграції та відновлення прав та можливостей осіб, які внаслідок військових конфліктів, насильства, порушення прав людини, стихійного лиха, або інших обставини зазнали внутрішніх переміщень. Ця політика включає розробку та впровадження законодавчих, фінансових та організаційних заходів, спрямованих на надання допомоги та ресурсів для забезпечення життєздатності, безпеки, освіти, соціального відновлення та економічної інтеграції внутрішньо переміщених осіб за допомогою міжсекторальної координації, залучення різних рівнів влади та громадськості до активної участі в реалізації цієї політики.

Ці визначення демонструють важливість комплексного підходу у вирішенні питань, що виникають внаслідок внутрішніх переміщень, звертаючи увагу на необхідність особливих заходів соціального захисту для цих осіб.

1.2 Нормативно-правові засади державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

У сучасних умовах внутрішньо переміщені особи продовжують бути однією з найбільш вразливих категорій населення, які потребують регулярної державної підтримки та захисту.

Формування національного законодавства України у сфері соціально-економічних та культурних прав внутрішньо переміщених осіб значною мірою зумовлене впливом міжнародних та європейських нормативних актів. При

розробці державної політики соціального захисту цієї категорії громадян особлива увага приділяється дотриманню міжнародних прав людини, які задають основоположні стандарти для захисту прав усіх громадян, включаючи внутрішньо переміщених осіб. Залучення міжнародних прав людини є критично важливим не тільки через міжнародні зобов'язання України, але й для забезпечення всезагальності прав та свобод, що є невід'ємною умовою справедливого і гуманного ставлення до всіх громадян без виключення.

Права та свободи внутрішньо переміщених осіб визначені та закріплені у низці міжнародних документів, зокрема в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [16], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права [28] та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права обидва від 16 грудня 1966 року [29], Конвенції про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 року [23] та ін.; також у Керівних принципах ООН по переміщенню осіб в межах країни 1998 року [21], Рекомендаціях № 1877 від 24 червня 2009 року «Забуті люди Європи: захист прав людини осіб, переміщених на тривалий час» [15], Резолюції № 1708 від 28 січня 2010 року «Вирішення майнових питань біженців і внутрішньо переміщених осіб» [3] та інших документах [31, с. 42].

У 1998 році за ініціативи Генеральної Асамблеї ООН та Комісії з прав людини були оприлюднені «Керівні принципи з питань переміщення осіб всередині країни» [21], які підсилюють існуючі міжнародні та гуманітарні правові стандарти для захисту внутрішньо переміщених осіб. Принципи забороняють примусове переміщення, базоване на дискримінаційних практиках, і вказують на необхідність процедурних гарантій у разі виправданих переміщень, наприклад, пов'язаних із великими промисловими проектами. Вони вимагають від держави забезпечити внутрішньо переміщеним особам захист та підтримку, надати документи, які дозволяють їм реалізувати свої права, і наголошують на спеціальній увазі до жінок і дітей. Керівні принципи також закріплюють право на гуманітарну допомогу, можливість добровільного повернення до безпечних умов

проживання або вибору іншого місця для поселення, а також на відшкодування за втрачене майно, якщо повернення неможливе тощо.

Хоча документ не має юридично обов'язкового характеру, Керівні принципи відображають обов'язки держав згідно з міжнародними угодами та звичаєвим міжнародним правом. Після представлення Керівних принципів у 1998 році, Комісія ООН з прав людини ухвалила резолюцію, яка привертала увагу міжнародної спільноти до цих настанов. У резолюції також було зазначено, що Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань внутрішнього переміщення буде використовувати ці принципи у своїй роботі під час взаємодії з урядами та іншими організаціями, чия діяльність пов'язана з внутрішнім переміщенням. Таким чином, Керівні принципи служать важливим настановленням для урядів, релевантних агенцій, міжурядових та неурядових організацій у їхній роботі з внутрішньо переміщеними особами [21].

Концептуальною основою зазначеного документа стала доктрина «суверенітет як відповідальність», суть якої полягає в тому, що національна влада зобов'язана і несе відповідальність щодо надання захисту та гуманітарної допомоги переміщеним усередині країни особам, що знаходяться під її юрисдикцією. У випадках, коли держава не має можливості забезпечити фізичний захист і надати допомогу своїм громадянам, вона повинна звертатися за допомогою та приймати її ззовні. При цьому міжнародне співтовариство має право і зобов'язане наполягати на своєму втручанні, яке не може розцінюватися як недружній акт чи втручання у внутрішні справи будь-якої держави [25].

Нормативна база в Україні пропонує широкий спектр послуг для внутрішньо переміщених осіб на основі законів, нормативно правових актів та Конституції України.

Як основний державний документ, Конституція України [24] має ключове значення у визначенні права на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, зокрема це підкреслює ст. 46, де вказано, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з

незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Далі, відповідно до статті 47 Конституції України, кожен має право на житло, і держава зобов'язана сприяти цьому, створюючи умови, які дозволяють громадянам будувати, купувати власне житло або брати його в оренду, де знов таки особливу увагу держава приділяє громадянам, які потребують соціального захисту, забезпечуючи їм житло безоплатно або за доступною ціною через органи місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства.

Статті 24, 33 та 48 Конституції України та інші також мають прямий зв'язок із Керівними принципами ООН щодо внутрішньо переміщених осіб, підтверджуючи зобов'язання України до дотримання міжнародних стандартів прав людини.

Стаття 24 гарантує заборону на дискримінацію за будь-якою ознакою, що має ключове значення для переміщених осіб, оскільки стаття забезпечує рівність перед законом і державою незалежно від статусу особи. Це відображає міжнародну норму про заборону дискримінації та підтверджує важливість захисту прав усіх громадян, особливо тих, хто вразливий через своє становище. Стаття 33, що забезпечує право на вільний вибір місця проживання, відповідає принципу, що ВПО мають право вільно переміщатися і обирати місце проживання в межах країни. Стаття 48 гарантує право на достатній життєвий рівень, включаючи достатнє харчування, одяг та житло, що відповідає основним правам людини визначеним в Керівних принципах і забезпечує базову підтримку для ВПО, необхідну для їхнього виживання і гідного існування тощо.

Закони, як акти вищої юридичної сили, відповідають Конституції та служать основоположним інструментом для деталізації конституційних норм і їх застосування у специфічних ситуаціях, включаючи регулювання прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб, тим самим втілюючи конституційні засади у практичні механізми, які регулюють соціальний захист і права цієї категорії осіб в реальних умовах.

Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII [43] визначається правовий статус

внутрішньо переміщених осіб. Цей Закон встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів таких осіб. Згідно ст. 1 Закону України, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Відповідно до Закону, внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами та свободами відповідно до Конституції, законів України та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України.

Цей Закон також встановлює процедури для ведення обліку внутрішньо переміщених осіб, регулює реєстрацію їх місць проживання, забезпечує виконання їхніх прав на працевлаштування, отримання допомоги по безробіттю, пенсійного забезпечення та доступу до соціальних послуг. Закон містить положення, які дозволяють відновлення паспортів та інших офіційних документів. Він також окреслює спеціальні права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб і визначає джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення цих прав. Закон передбачає підтримку внутрішньо переміщеним особам у їх добровільному поверненні до місць попереднього проживання і сприяє доступу до соціального житла та іпотечного кредитування на пільгових умовах для тих, хто бажає переселитися. Згідно зі статтею 8 цього Закону внутрішньо переміщені особи здійснюють своє виборче право на президентських виборах, виборах народних депутатів, місцевих виборах та референдумах відповідно до процедур, визначених законодавством [43].

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI [34] внутрішньо переміщені особи мають право на отримання безоплатної вторинної правничої допомоги, що включає захист їхніх інтересів, представництво в судах, державних органах, органах місцевого самоврядування, а також перед іншими особами і

підготовку процесуальних документів. Крім того, відповідно до пункту 15 частини першої статті 14 Закону, громадяни України, які подали заяву про взяття на облік як внутрішньо переміщених осіб, мають право на представництво своїх інтересів у судах і інших органах, складення процесуальних документів, зокрема щодо оскарження рішення про відмову у видачі довідки про взяття на облік або з питань, пов'язаних з встановленням юридично значущих фактів до моменту отримання такої довідки.

Згідно з частиною третьою статті 8 Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22.02.2007 № 698-V [42], виборець може звернутися до відповідного органу з проханням встановити для нього іншу виборчу адресу, ніж та, яка була визначена за замовчуванням у частині другій цієї статті. У статті 8 частині 2 зазначено, що виборчою адресою є адреса проживання, заявлена або зареєстрована відповідно до Закону України «Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні», якщо не передбачено інше. Згідно з частиною другою статті 20 цього ж Закону, для зміни виборчої адреси виборець має подати до відповідного органу заяву за новою адресою разом з документами, які підтверджують зміну адреси.

Після розгляду чинних законодавчих актів, які регулюють права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб, наступним логічним кроком є аналіз діяльності органів виконавчої влади, зокрема Кабінету Міністрів України (КМУ).

Органи виконавчої влади відіграють центральну роль у системі публічної адміністрації України, виконуючи основні управлінські функції, визначені Розділом VI Конституції України та такими законодавчими актами, як Закон України «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації» і Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». Ці органи створюють ієрархічну систему, засновану на принципах інстанційності, територіальності та предметної компетенції [27, с. 119].

На окрему увагу заслуговує прийняття Кабінетом Міністрів України відповідних постанов про співпрацю з міжнародними інституціями в зазначеній сфері, серед яких: «Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб» [50] та «Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб» [49; 59, с. 125].

Зосереджуючись на роботі Кабінету Міністрів України, варто звернути увагу на прийняті ним постанови, які мають важливе значення у соціальному захисті внутрішньо переміщених осіб.

Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» [47] встановлює порядок оформлення та видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, враховуючи їх специфічні потреби та обставини. Ця постанова забезпечує правову основу для реєстрації внутрішньо переміщених осіб, що дозволяє їм отримати доступ до відповідних соціальних послуг та підтримки.

Постанова Кабінету Міністрів України № 333 від 19 березня 2022 року «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб» [45] визначає механізми компенсації за безоплатне розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися з територій, де тривають бойові дії або які тимчасово окуповані. Постанова також регламентує фінансову підтримку для фізичних осіб та орендарів, які надають внутрішньо переміщеним особам житло, включаючи компенсації за житлово-комунальні послуги, з умовою, що якщо внутрішньо переміщені особи є членами сім'ї власника, компенсація не надається. Власники мають зареєструвати своє житло на веб-ресурсі «Прихисток», щоб мати право на отримання цих виплат.

Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2024 № 94 «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб» [11] запроваджує автоматичне продовження допомоги на проживання до 1 березня 2024 року для вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб,

включно з пенсіонерами з пенсією до 9444 грн, особами з інвалідністю та дітьми з інвалідністю, без потреби подачі додаткових заяв. Особи з цих категорій, чий шестимісячний термін виплат закінчився, можуть продовжити отримання допомоги автоматично. Інші внутрішні переміщені особи можуть подати заяву для продовження виплат на наступні шість місяців. Це стосується сімей з трьома і більше дітьми, непрацюючих осіб, які доглядають за дітьми до 14 років, а також осіб, які зареєстровані як безробітні внутрішньо переміщені особи, що повернулись до своїх домівок і були знову змушені виїхати, також можуть звернутися за новим призначенням допомоги.

Тим не менш, наведений перелік повноважень Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб не є повним.

Під час аналізу державних заходів у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб особливу увагу слід звернути на роль Міністерства соціальної політики та Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Ці відомства грають ключову роль у розробці та виконанні державної політики щодо підтримки громадян, які зазнали впливу збройної агресії Російської Федерації. Згідно з Положенням про Міністерство соціальної політики України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 [44], і Положенням про Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, затвердженим постановою від 8 червня 2016 р. № 376 [10], ці міністерства координують свою діяльність під егідою Кабінету Міністрів України, забезпечуючи систематичну підтримку та захист прав постраждалих осіб.

В Положенні «Про Міністерство соціальної політики України» зазначено, що Міністерство є центральним органом виконавчої влади, який керується Кабінетом Міністрів України і має на меті формування та реалізацію державної політики у сферах соціальної політики, пенсійного забезпечення, соціального захисту, в тому числі прав дітей, осіб з інвалідністю, ветеранів війни і праці, а також жертв репресій та Чорнобильської катастрофи. Міністерство відповідає за надання соціальних послуг, запобігання та протидію домашньому насильству,

насилльству за ознакою статі, торгівлі людьми, а також забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків. Ключові завдання включають розробку та імплементацію програм соціальної адаптації для військовослужбовців, забезпечення соціального захисту осіб, які зазнали наслідків воєнних конфліктів або національних катастроф, і проведення державного контролю за дотриманням законодавства в сфері соціального забезпечення [44].

В свою чергу, в Положенні про Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України зазначено, що основні завдання Міністерства охоплюють широкий спектр діяльності, спрямованої на реінтеграцію тимчасово окупованих територій України та захист прав їхніх мешканців. Зокрема, метою є їх повернення до єдиного конституційного простору України, відновлення територіальної цілісності країни, підтримка внутрішньо переміщених осіб та осіб, які виїхали за кордон через конфлікт або окупацію. Міністерство також займається координацією надання гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів, відновленням миру, розвитком реінтегрованих територій, забезпеченням інформаційного суверенітету України [10].

Таким чином, нормативно-правові засади державної політики соціального захисту ВПО базуються на міжнародних та європейських стандартах прав людини, а також на національному законодавстві, що забезпечує всебічний соціальний захист цієї вразливої категорії населення. Чинне законодавство України встановлює комплексні гарантії для захисту прав, свобод та законних інтересів ВПО, передбачає процедури обліку, реєстрації місць проживання, а також забезпечує їхні права на працевлаштування, соціальні послуги, пенсійне забезпечення, виборче право та безоплатну правову допомогу. Кабінет Міністрів України, разом з Міністерством соціальної політики та Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, координує надання допомоги та реалізацію соціальних програм, спрямованих на підтримку і реінтеграцію внутрішньо переміщених осіб, а також співпрацює з міжнародними організаціями для досягнення цих цілей.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1 Відповідність нормативно-правового забезпечення потребам внутрішньо переміщених осіб

Після аналізу державної політики соціального захисту та її нормативно-правової основи для внутрішньо переміщених осіб можна стверджувати, що з боку держави вжито значних заходів. Законодавство, постанови та дії уряду в цілому відповідають міжнародним стандартам та спрямовані на вирішення потреб внутрішніх переселенців. Однак, у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення, деякі закони потребували змін. Мінливі умови в країні, збільшення чисельності ВПО, нові території окупації та первинні недоліки у законодавстві спричинили необхідність адаптації існуючих нормативів, адже застарілі законодавчі акти були вже не в змозі ефективно задовольнити потреби переміщених осіб. Розглянемо на прикладі Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Однією з найважливіших змін було внесення правок на основі Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" щодо приведення окремих його положень у відповідність до Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України"» № 2417-IX від 18.07.2022 [39]. Ця правка оновила термінологію, замінивши «тимчасово окуповані території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також у Донецькій та Луганській областях» на більш широкий термін «тимчасово окупована Російською Федерацією територія України». Це оновлення забезпечує

універсальність і актуальність формулювань, що відображають загальний стан окупації. Також, вирази «яка у період після 20 лютого 2014 року залишила або покинула своє місце проживання» змінені на «яка у період після дати початку тимчасової окупації залишила або покинула своє місце проживання», що уточнює, що зміни стосуються всіх, хто залишив окуповані території після початку окупації, без згадки окремих регіонів, розширюючи захист прав внутрішньо переміщених осіб та роблячи законодавство більш інклюзивним і охоплюючим.

В частині четвертій статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [43] згідно із Законом № 2220-IX від 21.04.2022 [36] було зроблено правки, що дозволяють внутрішньо переміщеним особам односторонньо припинити трудові договори, якщо продовження роботи на попередньому місці проживання стало неможливим. Зміни передбачають, що внутрішньо переміщена особа може подати заяву про припинення трудового договору до центру зайнятості за новим місцем проживання, і договір припиняється на наступний день після подання заяви.

Після припинення трудового договору, центр зайнятості зобов'язаний повідомити роботодавця, Пенсійний фонд України, і Державну податкову службу про зміну статусу працівника. Це дозволяє внутрішньо переміщеній особі набути статус безробітного та отримати відповідні соціальні послуги та допомогу по безробіттю. Ці зміни були спрямовані на полегшення соціально-економічного становища осіб, які вимушені були переміститися, забезпечуючи їм можливість швидкого реагування на зміни в життєвих обставинах.

Наступним кроком, згідно із Законом від № 2622-IX від 21.09.2022 [37], було внесено додаткові норми до абзацу п'ятого частини четвертої статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Норми стосуються внутрішньо переміщених осіб, які не можуть припинити трудові договори з роботодавцями, що знаходяться на територіях, які не контролюються українською державою або у випадках, коли неможливо встановити місцезнаходження роботодавця. Закон визначає процедуру, за якою заяви про розірвання трудових відносин у таких обставинах реєструються та зберігаються у

відповідних територіальних органах виконавчої влади, до моменту деокупації або розблокування цих територій. Закон передбачає, що після відновлення контролю над цими територіями, відповідний територіальний орган має надіслати заяву про припинення трудового договору роботодавцю протягом семи календарних днів. Для цього можуть використовуватися будь-які доступні засоби комунікації, включаючи електронні.

Ця правка до законодавства розширює попередні регуляції, враховуючи динамічні зміни умов у країні, що є важливим як для внутрішньо переміщених осіб, так і для представників влади – забезпечує збереження порядку і правової ясності в управлінні зайнятістю, сприяючи ефективній реалізації соціальної політики.

Останні зміни, внесені до цього Закону згідно із Законом № 3446-IX від 08.11.2023 [38], спрямовані на посилення державної підтримки внутрішньо переміщених осіб шляхом поліпшення доступу до тимчасового житла. Зокрема, до статті 11 частини дев'ятої додано новий абзац, який надає органам місцевого самоврядування повноваження створювати житлові фонди призначені для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Це включає можливості купівлі, оренди, будівництва нових об'єктів, реконструкції існуючих, переобладнання нежитлових приміщень та проведення капітального ремонту житлових приміщень.

Статтю 20 було доповнено пунктом 2¹, що розширює можливість безоплатного тимчасового проживання для певних категорій внутрішньо переміщених осіб під час дії воєнного стану та шість місяців після його завершення. Цей пункт передбачає, що визначені Кабінетом Міністрів України категорії внутрішньо переміщених осіб мають право на безоплатне тимчасове проживання без часового обмеження, яке зазвичай встановлюється строком у шість місяців від дати взяття на облік.

Остання редакція Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» акцентує увагу на зростаючій потребі внутрішньо переміщених осіб у доступі до житла. Це є відображенням актуальних викликів, з

якими стикаються ВПО в контексті продовжуваних геополітичних труднощів та воєнного конфлікту, що спричинив масштабне переміщення населення в межах країни.

Переходячи від правових питань до більш глибокого аналізу ситуації з внутрішнім переміщенням в Україні, слід розглядати звіти, які видає Міжнародна організація з міграції.

Згідно з даними наведеними у таблиці 2.1 станом на жовтень 2023 року, найбільша кількість ВПО походить зі Сходу та Півдня України, що на пряму пов'язано з інтенсивністю бойових дій та небезпекою в цих регіонах.

Таблиця 2.1 – Частка та абсолютна кількість ВПО за макрорегіонами походження [19, с. 5]

Макрорегіон	% ВПО за походженням	Оцінка к-сті ВПО за макрорегіоном походження
Схід	69%	2 246 000
Південь	17%	612 000
Північ	7%	255 000
Київ	4%	160 000
Захід	2%	50 000
Центр	1%	43 000
Оцінка заг. чисельності переміщеного населення в межах України		3 674 000

У таблиці 2.2 зазначено у якому саме макрорегіоні станом на жовтень 2023 року перебувають внутрішньо переміщені особи.

Таблиця 2.2 – Частка та абсолютна кількість ВПО за макрорегіонами перебування [19, с. 5]

Макрорегіон	% ВПО за місцем перебування	Оцінка к-сті ВПО за приймаючими макрорегіонами
Схід	36%	1 300 000
Захід	16%	594 000
Північ	14%	503 000
Центр	14%	521 000

Продовження таблиці 2.2

Київ	10%	382 000
Південь	10%	374 000
Оцінка заг. чисельності переміщеного населення в межах України		3 674 000

Цікавим фактом є те, що хоч 69% переміщених людей походять зі Сходу, 36% від загальної кількості ВПО залишилися в межах Сходу або перемістилися на Схід. Це може здатися нелогічним, адже Схід є макрорегіоном з нестабільними умовами проживання та високим рівнем небезпеки. Це піднімає додаткові питання щодо причин такого вибору. Можливі пояснення можуть включати близькість до рідних місць, наявність родичів або друзів, які можуть надати підтримку, страх зіткнутись з дискримінацією та інші соціальні й економічні фактори, які потребують подальшого дослідження.

Січневий звіт 2023 року «Раунд 12», підкреслює, що для внутрішньо переміщених осіб в Україні найбільш актуальними є грошова допомога (47%) і тверде паливо (6%), особливо з огляду на холоднішу погоду. Цікаво, що гроші так само важливі і для 46% тих, хто не переїздив, та для 51% тих, хто вже повернувся додому на загальнонаціональному рівні.

Порівняльна оцінка потреб змінюється залежно від того, чи особи переїхали чи залишились. Наприклад, ВПО потребують опалювальних пристроїв, засобів гігієни, їжі більше, ніж інші групи. Ось як виглядає картинка по категоріям: фінансова підтримка потрібна 62% тих, хто не переїжджав, 75% ВПО, і 59% тим,

що повернулись; одяг та інші товари важливі для 18%, 47% і 19% відповідно; медична допомога потрібна 28%, 37% і 23%; їжа – 19%, 32% і 15%; засоби гігієни – 9%, 29% і 11%; житло – 4%, 17% і 3% тощо. Слід зазначити, що лише потреба у будівельних матеріалах – 28%, 21% і 23% та твердому паливі для опалення – 24%, 23% і 21% у осіб, що не перемістились, є вищою, ніж у переміщених.

Що стосується гендерного аспекту, то серед усіх груп ВПО жінки особливо відчують потребу в грошовій підтримці – про це заявило 80% ВПО-жінок, що більше, ніж у попередньому опитуванні (69%). Вони також частіше за всіх зазначають потребу в одязі, ліках та медичних послугах. Майже половина ВПО-жінок (49%) висловили потребу в продуктах жіночої гігієни. Потреба в твердому паливі залишається стабільною для ВПО обох статей, це підтверджено даними з останніх двох опитувань [17, с. 9].

У звіті Міжнародної організації з міграції від 23 червня 2023 року «Раунд 13» з огляду на те, що внутрішньо переміщені особи в Україні часто залишаються в такому статусі протягом року, більшість їхніх потреб тенденційно зростають за виключенням зниження потреби у транспорті та доступі до готівки, наприклад до банківських послуг та банкоматів, що були більш нагальними на початку. Варто відзначити, що незважаючи на це, порівняльна оцінка потреб у фінансовій підтримці продовжує рости: у 13-му раунді 80% ВПО назвали її в якості основної потреби, що на 5% більше, ніж у 12-му раунді [18, с. 8].

Важливо також відмітити, що у 13-му раунді в опитування нагальних потреб було вперше включено потребу в матеріалах для відбудови, яку підтримали 21% ВПО, це може бути пов'язано з бажанням розпочати нове життя або забезпечити прийнятний рівень життя на новому місці. Згідно з результатами попередніх раундів опитування загального населення, жінки систематично висловлюють більші потреби, за винятком категорій, пов'язаних з відбудовою та доступом до грошей.

В останньому актуальному звіті Міжнародної організації з міграції від жовтня 2023 року «Раунд 14» залишається очевидним, що найгострішою потребою для 50% ВПО, 45% які повернулися, та 44% непереміщеного населення є потреба в прямій фінансовій допомозі. Перед зимою важливість генераторів, павербанків та палива для опалення зростає, займаючи друге та третє місця в списку потреб ВПО, а медичні та оздоровчі послуги важливі для 6% ВПО. В цілому по країні, ці потреби стали найгострішими.

Звернімо увагу, що 7% осіб, які повернулись, і 6% непереміщених осіб виділяють будівельні матеріали як свою найнагальнішу потребу, у той час як серед ВПО ця потреба нараховує лише 2%.

Щодо порівняльної оцінки потреб, підтверджуючи тенденції попередніх раундів, виявлено, що ВПО зокрема мають значну потребу у грошах та фінансовій підтримці (74%), а також у павербанках, генераторах та акумуляторах (57%), та одязі і ковдрах (46%), що можна пояснити антиципацією до можливих відключень електроенергії через атаки на критичну інфраструктуру. Цікаво, що в контексті наближення зимових холодів, лише 36% ВПО висловили потребу в опалювальних пристроях [19, с. 8].

В місті Києві залишається найменший відсоток внутрішньо переміщених осіб, які відчувають дефіцит основних непродовольчих товарів, у той час як високий попит на такі товари спостерігається в східному та південному макрорегіонах. На підтвердження тенденції, що спостерігалася у попередніх раундах респонденти-жінки з усіх трьох оцінюваних груп систематично повідомляють про вищий рівень потреб у товарах, ніж респонденти чоловіки, за винятком житла [19, с. 7].

Аналізуючи законодавчі зміни, що прийняті з метою задоволення вимог та забезпечення захисту внутрішньо переміщених осіб, можна зазначити, що їхні основні потреби продовжують залишатися незадоволеними. Первинною та постійною потребою ВПО виступає фінансова підтримка, яка має ключове значення для всіх категорій громадян, не говорячи вже про тих, хто був змушений залишити свої домівки та втратив роботу, що робить цей показник очікуваним.

Тому, недавня постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2024 року № 94 «Про деякі питання соціальної підтримки переміщених осіб та інших вразливих категорій громадян» [11] не повністю кореспондується з фактичними потребами ВПО, що вказує на необхідність подальшого дослідження та ревізії соціальної підтримки в контексті внутрішнього переміщення. Необхідність адаптації та реалізації комплексних стратегій для підтримки внутрішньо переміщених осіб, що втратили право на соціальні виплати, вимагає нагального

вирішення, особливо для тих, хто проживає у невеликих громадах чи містах з обмеженими можливостями працевлаштування. Відсутність роботи змушує ВПО до повторних переїздів в пошуках зайнятості, що поглиблює їхні соціально-економічні труднощі і може спонукати до еміграції, що загрожує великому відтоку працездатного населення, дітей, молоді тощо. Наслідками може виступати втрата людського ресурсу в умовах конфлікту, що додатково ускладнює відновлення країни в післявоєнний період.

Тому вироблення та впровадження додаткових програм підтримки, які сприятимуть працевлаштуванню ВПО, враховуючи специфіку локальних ринків праці, є вкрай важливими. Такі програми повинні передбачати стимулювання створення робочих місць, швидке та адаптивне навчання та перекваліфікацію, а також інші міри, які полегшать інтеграцію ВПО у місцеві економіки та зменшать необхідність подальшого переміщення. Зважаючи на важливість цього питання, воно має стати предметом пріоритетної уваги з боку уряду, місцевої влади та громадськості, щоб забезпечити внутрішньо переміщеним особам належні умови для життя та відновлення їхнього соціального статусу в суспільстві.

2.2 Проблеми реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану

Ключову роль у проблемах реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану відіграють обмеження ресурсів та нестабільність умов у країні. Ці складнощі зумовлені втратою територій з значним промисловим потенціалом, масовим відтоком працездатного населення та молоді, а також складнощами управління, що виникають внаслідок непередбачуваності гібридної війни, ініційованої Росією проти України. Ці умови суттєво ускладнюють розробку та реалізацію довгострокових стратегій соціальної підтримки, оскільки вони вимагають

адаптації до швидкозмінних обставин та потребують гнучкості у прогнозуванні та контролі.

Уряд України у відповідь на поточні виклики, прийняв розпорядження від 7 квітня 2023 року № 312-р. [51], яким схвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2025 року та затверджено оперативний план дій на 2023-2025 роки. Ця стратегія враховує нагальні проблеми, пов'язані з російською агресією та окупацією. З прийняттям цього документа попереднє розпорядження від 28 жовтня 2021 року № 1364-р «Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень до 2024» [52] року втратило чинність через невідповідність новим реаліям і потребам.

У загальній частині стратегії вказано, що збройна агресія Росії з 2014 року та окупація територій призвели до значного числа внутрішньо переміщених осіб в Україні. Також, що багато з них не можуть повернутися додому через руйнування чи небезпеку в зонах конфлікту, зіткнувшись із проблемами з житлом, доходами та захистом прав.

Аналізуючи розділ «Стратегічні цілі та шляхи вирішення проблем» Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, можна виявити ключові проблеми реалізації державної політики, які стимулювали формулювання стратегічних цілей для їхнього вирішення.

Стратегічна ціль 1 «Посилення спроможності держави реагувати на виклики внутрішнього переміщення» передбачає оновлення законодавства, включаючи Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Актуалізація має базуватися на міжнародному досвіді та спрямовуватися на створення довгострокових заходів для ефективного захисту прав та забезпечення доступу до правосуддя ВПО. У цьому напрямку, як було зазначено у попередніх розділах роботи, держава реалізує ряд покращень.

До проблем можна також віднести неефективність збору та аналізу даних, оскільки державні органи та органи місцевого самоврядування, а також міжнародні та громадські організації часто використовують різні методології та

джерела інформації. Це призводить до відсутності верифікованих даних про постраждале населення і територіальні громади, що ускладнює реагування на потреби внутрішньо переміщених осіб та розв'язання виникаючих проблем у своєчасний спосіб.

Ця розбіжність виникає через те, що офіційна реєстрація є умовою для отримання державних гарантій та соціальних послуг, але багато переселенців не реєструються, оскільки не відчують потреби або не бажають цього робити. Також небажання реєструватись як внутрішньо переміщена особа може бути зумовлене недовірою до влади та сумнівами щодо її здатності задовольнити основні потреби.

Стратегічна ціль 2 «Створення умов для безпечного переміщення осіб з населених пунктів, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, та задоволення їх гуманітарних потреб». У якості проблем позначається недостатність державної підтримки для приймаючих територіальних громад, особливо в контексті розвитку інфраструктури, розширення можливостей публічних послуг та збільшення житлового фонду, що є критичним умовами для ефективного прийому масової евакуації цивільного населення. Окрім того, безпека евакуації та специфічні потреби осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп потребують особливої уваги та підготовки. Після переміщення, внутрішньо переміщені особи вимагають негайної підтримки від приймаючих громад, яка включає гуманітарну допомогу та соціальні послуги, водночас існує проблема неефективної взаємодії та координації між органами влади та організаціями, що надають цю допомогу.

Стратегічна ціль 3 «Сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання безпосередньо після внутрішнього переміщення» як проблеми виокремлює те, що наявна система не адаптована до надання допомоги особам у період адаптації та не враховує специфічні потреби, що виникають відразу після переміщення та під час інтеграції в нові територіальні громади. Крім того, потребує вирішення на законодавчому рівні питання щодо визначення органів державної влади, до сфери яких віднесено повноваження стосовно

здійснення контролю за створенням і функціонуванням місць компактного поселення внутрішньо переміщених осіб.

Проблемою залишається створення єдиної інформаційної бази, що включатиме дані про житлові та інші приміщення, які можна використовувати для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Також важливим є впровадження ефективних механізмів захисту житлових прав цих осіб та забезпечення їхнього права на адекватний рівень життя, включаючи оцінку доступних та потенційних ресурсів, зокрема фінансових. Також проблемами є фінансове навантаження на приймаючі територіальні громади, які змушені збільшувати видатки без відповідного зростання доходів. Низька мотивація внутрішньо переміщених осіб до працевлаштування та перекваліфікації, а також відкриття власного бізнесу, спричиняє залежність від державної підтримки та призводить до недоотримання податків місцевими бюджетами. Недостатній рівень доступної психологічної допомоги і реабілітації, особливо для дітей, які постраждали від збройного конфлікту, ускладнює їхню адаптацію в новому середовищі.

Механізми соціального та пенсійного забезпечення для внутрішньо переміщених осіб, зокрема тих, що перемістилися до 24 лютого 2022 року, мають недоліки, що призводять до додаткових труднощів для ВПО та соціальних служб, викликаючи затримки у виплатах. Наприклад, ВПО з Криму змушені чекати на переведення своїх пенсійних справ з Росії, а також користуватися послугами лише «Ощадбанку» Інші, що вирішили не реєструватись як ВПО і зареєстрували місце проживання в контрольованій Україною території, підлягають стандартному порядку виплат. Для всіх ВПО існує окремий контроль за виплатами, що включає перевірки фактичного місця проживання.

Стратегічна ціль 4. «Сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності приймаючих територіальних громад». В якості основних проблем повторно наголошується відсутність достовірних статистичних даних про кількість внутрішньо переміщених осіб та їхні потреби, а також зниження темпів

економічного зростання і нестача робочих місць, що підсилюють навантаження на інфраструктуру і бюджети територіальних громад.

Стратегічна ціль 5. «Підтримка безпечного повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб». Зазначає у собі, що відсутність актуальної інформації, зокрема про поточну безпекову ситуацію, заходи реагування, стан критичної та соціальної інфраструктури, закладів освіти та охорони здоров'я, стан довкілля, ускладнює прийняття рішення внутрішньо переміщеними особами щодо повернення до покинутого місця проживання. Додатково механізм міжсекторальної взаємодії під час реагування на ризики, пов'язані з безпековою ситуацією (необхідність проведення розмінування, облаштування укриттів тощо), та відновлення критичної і соціальної інфраструктури потребує покращень.

Ще один важливий аспект, який недостатньо висвітлено у стратегії, полягає у складнощах комунікації з особами, що перебувають на окупованих територіях. Вони потенційно можуть стати внутрішньо переміщеними особами, що є одним з найкращих розвитків подій особливо у світлі потенційних репресій з боку окупаційної влади. Під час реалізації інформаційної стратегії важливо забезпечити, щоб люди в окупації не піддавали себе додатковій небезпеці.

Крім того, враховуючи значний вплив російської пропаганди, необхідно адаптувати та удосконалити стратегії взаємодії, щоб ефективно протидіяти інформаційному тиску та підтримувати психологічну стабільність осіб, які перебувають під окупацією. Важливо забезпечити їх обізнаність про можливості отримання допомоги та підтримки у безпечних регіонах України, що сприятиме підтриманню їх відчуття захищеності та гарантуватиме, що держава залишається гарантом їхньої безпеки.

2.3 Сильні сторони та кращі практики реалізації політики соціального захисту ВПО

Задля того аби задовольнити основні потреби внутрішньо переміщених осіб було запроваджено низку програм. Відштовхуючись від основних викликів, з якими стискаються внутрішньо переміщених осіб, розглянемо ті, що стосуються житла.

Для визначення кількості доступних місць для тимчасово евакуйованих осіб, можна використовувати ресурс «Там, де вас чекають», створений Міністерством цифрової трансформації, Офісом Президента та «Укрзалізницею» [54]. Цей сайт містить інтерактивну мапу, що дозволяє користувачам візуально оцінити наявність вільних місць по різних областях України. Взаємодія з мапою надає доступ до контактних номерів центрів з розміщення тимчасово переміщених осіб та забезпечує короткий опис можливостей для тимчасового чи постійного проживання. Сайт також пропонує перелік запитань, на які слід бути готовими відповісти, зокрема щодо медичного забезпечення, засобів гігієни, наявності домашніх тварин та інших важливих аспектів. Умови проживання, включаючи тривалість поселення та побутові обставини, зазвичай обговорюються індивідуально з керівництвом закладу або власником житла.

З метою сприяння вирішенню питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Питання надання пільгових іпотечних кредитів внутрішньо переміщеним особам за рахунок коштів гранту, наданих Кредитною установою для відбудови (KfW)» від 28 квітня 2021 року № 451 [41]. Проєкт «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб» було розпочато у липні 2021 року за співпраці Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Державного агентства з питань молодіжного житла. та за фінансової підтримки Уряду Німеччини, що надав грант через німецький державний банк розвитку KfW. Реєстрація для участі у програмі доступна через портал «Дія» або у регіональних представництвах Державного агентства з питань молодіжного житла. Кредити надаються на строк до 30 років, але не більше ніж до досягнення позичальником на дату повного виконання зобов'язань за кредитним договором віку 65 років (включно).

Відсоткова ставка за користування кредитом – 3% річних, на період дії кредитного договору, обов'язковим є самостійний внеском від 6% вартості житла. Об'єктом кредитування є квартира у багатоквартирному житловому будинку або одноквартирний житловий будинок за умови, що такий багатоквартирний або одноквартирний житловий будинок прийнято в експлуатацію не більше ніж 50 років тому чи реконструйовано не більше ніж 35 років тому [41].

Особи, що підпадають під дію Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та зареєстровані в офіційному переліку кандидатів, мають право на отримання кредиту. Визначення переможців здійснюється шляхом випадкового відбору за допомогою генератора випадкових чисел, використовуючи спеціалізоване програмне забезпечення. Такі особи можуть отримати пільговий іпотечний кредит за наступними умовами:

1. Відсутність у переможця та членів його сім'ї права власності на житлові площі, крім об'єктів у зонах активних бойових дій, на територіях, де функціонують державні електронні інформаційні ресурси, або на територіях, тимчасово окупованих Російською Федерацією, включених до офіційного переліку Міністерства реінтеграції без встановленої дати завершення бойових дій або окупації;

2. Доказ здатності переможця до погашення кредиту, що вимагає, аби місячний залишок доходів після сплати кредитних зобов'язань не був нижчим за прожитковий мінімум, визначений для кожного члена сім'ї, з урахуванням всіх обов'язкових платежів, податків та зборів;

3. Надання згоди на доступ фінансової установи до кредитної історії переможця або на передачу інформації про кредитні угоди до бюро кредитних історій відповідно до 1 і 2 частини першої статті 7 Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій»;

4. Внесення коштів на особистий рахунок переможцем у розмірі не менше 6% від вартості житла, з можливістю збільшення цього внеску на бажання переможця;

5. Згода на подання фінансовою установою інформації до Кредитного реєстру Національного банку України у випадку виникнення заборгованості за кредитом, з визначенням порядку та обсягу інформації, яка має бути надана [9].

До кінця 2022 року, понад 500 сімей, які належать до категорії внутрішньо переміщених осіб, було надано кредити. Загальний обсяг виділених коштів за цими кредитними зобов'язаннями склав 648 мільйонів гривень [41]. Також 26 жовтня 2023 року було проведено п'ятнадцятий відбір серед кандидатів у рамках програми кредитування, за результатами якого визначено 130 сімей, які отримали можливість придбати житло на умовах кредитування під 3% річних, що є найнижчою ставкою в Україні [20].

Програма «Відновлення» запрацювала з березня 2023 року на основі закону «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 № 2923-ІХ [12].

На першому етапі заяви на компенсацію могли подавати власники пошкодженого житла, яке розташоване на підконтрольній Україні території. Як повідомила Олена Шуляк у інтерв'ю виданню РБК-Україна, станом на кінець жовтня було затверджено 23 тисячі заяв на компенсацію, сумарний обсяг яких перевищив 2 мільярди гривень. Вона зазначила, що компенсації були виплачені 19 тисячам заявників на загальну суму в 1,6 мільярда гривень. Згідно з умовами програми, отримані кошти можуть бути використані виключно на придбання будівельних та ремонтних матеріалів у понад 4000 торгових точок, які були зареєстровані для участі в даній програмі.

Другий етап компенсаційної програми, який охоплює виплати за повністю зруйноване житло на територіях, що перебувають під контролем України, був започаткований 1 серпня, того ж року. Протягом перших десяти днів від запуску

цього етапу в програмі «Дія» було зареєстровано понад 1400 заявок на компенсацію [53].

Протягом перших трьох місяців реалізації цієї фази програми було подано близько 5 тисяч заяв. Заявники, які втратили квартиру, отримують житловий сертифікат, який можна використати для придбання іншої квартири. Власники зруйнованих приватних будинків мають можливість вибору між фінансовою компенсацією на відбудову або отриманням сертифікату.

Вартість сертифікатів визначається індивідуально для кожного випадку, виходячи з таких факторів, як регіон, вік будівлі та площа житла. Середня вартість сертифіката становить приблизно 2 мільйони гривень. Станом на кінець жовтня було виписано 422 таких сертифікати на загальну суму майже 880 мільйонів гривень.

Для встановлення масштабів пошкоджень або документування повного руйнування житлових об'єктів необхідно, щоб на адресу постраждалої будівлі була направлена комісія від місцевого органу влади. До складу комісії входять кваліфіковані спеціалісти, включно з інженерами та будівельниками, які проводять оцінку стану об'єкта і на підставі огляду складають акт обстеження та визначають суму відшкодування за збитки [26].

У зв'язку з цим, до недавнього часу було обмежено прийом заявок на компенсації за житло, розташоване на територіях, що тимчасово окуповані, через відсутність доступу українських фахівців до таких об'єктів.

Згідно з Постановою КМУ від 27 жовтня 2023 р. № 1185 «Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення обстеження знищених окремих категорій об'єктів нерухомого майна, зокрема із застосуванням інформаційних продуктів дистанційного зондування Землі» [48] метою зазначеного проекту є ідентифікація та документація знищених об'єктів нерухомості з використанням методів дистанційного зондування, що дозволяє встановити факт їх повного руйнування та сприяти в наданні відповідних компенсацій власникам цих об'єктів. Цей метод дозволяє ідентифікувати об'єкти, які зазнали повного знищення. Проте, виявлення часткових пошкоджень будівель через супутникові

знімки є неможливим, оскільки така зйомка не забезпечує необхідної деталізації для оцінювання масштабів ушкоджень. Відтак, наразі можливість подачі заявок на компенсацію обмежена власниками житла, яке зазнало повного руйнування [26].

З жовтня 2022 року було запроваджено програму «Оселя», реалізовану Міністерством економіки України у співпраці з Міністерством цифрової трансформації та «Укрфінжитлом». Ця програма доступної іпотеки передбачала, що українці зможуть придбати житло на кредитних умовах з процентною ставкою 3% річних з мінімальним початковим внеском 20% та строком кредитуванням до 20 років. Одним із ключових аспектів програми «Оселя» є стабільність процентної ставки, яка залишається незмінною на весь термін кредитування.

Лише у випадку, коли позичальник із пільгової категорії змінює місце роботи та втрачає право на державну компенсацію за частину процентної ставки, він продовжує обслуговування кредиту за стандартною процентною ставкою програми, яка становить 7% річних [14].

У 2022 році було розпочато перший етап програми «Оселя», в рамках якого кредити під знижену ставку стали доступні для таких соціальних груп населення, як:

- кадрові військовослужбовці та представники правоохоронних органів;
- працівники медичної сфери державної та комунальної форм власності;
- працівники освітніх установ;
- наукові співробітники [40].

З 1 серпня 2023 року програма стала доступною для внутрішньо переміщених осіб, згідно з рішенням, ухваленим на засіданні Уряду 4 липня 2023 року. В рамках оновленого етапу програми значно розширено коло українських громадян, які мають право на її використання для придбання житла. Ця категорія включає ветеранів війни, учасників бойових дій, внутрішньо переміщених осіб, які змушені були переїхати до більш безпечних регіонів країни, а також осіб, які не мають власного житла. Вони можуть подати заявку на іпотечний кредит з процентною ставкою 7% через застосунок «Дія».

Ключові умови програми «Оселя» для нових груп включають:

- фіксовану річну процентну ставку у розмірі 7% в гривні;
- мінімальний перший внесок у розмірі 20% вартості житла;
- максимальний термін кредитування до 20 років;
- можливість придбання квартири в новобудовах або в будинках, введених в експлуатацію не більше трьох років до моменту укладення договору.

У випадку бажання придбати житло на стадії будівництва, потенційний покупець може взаємодіяти виключно з тими забудовниками, які отримали акредитацію від банків, що беруть участь у програмі «Оселя». Банками-партнерами «Оселі» є Ощадбанк, Приватбанк, Укргазбанк, Глобус банк, Sky Bank, Укресімбанк та Sense Bank. Програма дозволяє кредитування за фінансовими моделями, за якими покупець набуває майнові права на незавершене житло в момент укладення кредитної угоди. Цей підхід забезпечує захист прав позичальників при придбанні житла на первинному ринку. Акредитація забудовників в рамках програми проводиться тільки серед тих, хто використовує прозорі схеми фінансування проектів будівництва [13].

З 30 січня 2024 року набрали чинності зміни до умов надання пільгових іпотечних кредитів в рамках програми «Оселя», які розширюють можливості позичальників щодо придбання не тільки квартир, але й житлових будинків чи таунхаусів. При цьому з програми виключені дачні та садові будинки, а також об'єкти, побудовані на земельних ділянках, що не належать до земель житлової або громадської забудови. Вимоги щодо термінів введення в експлуатацію житлових об'єктів збігаються з тими, що застосовуються до квартир:

Військовослужбовці за контрактом, силовики, вчителі, медики і науковці, які мають можливість отримати кредит під 3%, а також для ветеранів під 7%, доступне придбання приватних будинків віком до 10 років у Києві та обласних центрах, та без будь-яких обмежень в інших населених пунктах. Для внутрішньо переміщених осіб та інших громадян України, які можуть отримати кредит під 7%, доступне придбання приватних будинків віком до 3 років, незалежно від локації [4].

22 лютого 2024 року Верховна Рада України ухвалила законопроект, який модифікує умови кредитування у рамках програми «Оселя» [7]. Також було зазначено, що Закон набуде чинності після того, як буде підписаний Президентом України. Згідно з новими положеннями, законопроект розширює можливості використання сертифікатів від державної програми «Відновлення» для здійснення першого внеску. Цей крок дозволяє українцям, які втратили житло внаслідок війни, застосувати зазначені сертифікати для фінансування початкового внеску при придбанні нового житла. Таким чином, в рамках змін, особи, що купують житло, можуть частково покрити вартість угоди за допомогою сертифіката «Відновлення», а решту суми фінансувати через іпотечний кредит у межах програми «Оселя».

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із заборною відчуження об'єктів нерухомого майна, придбаних (у тому числі проінвестованих/профінансованих) з використанням житлового сертифіката на придбання об'єкта житлової нерухомості» від 22.02.2024 № 3588-IX [35] набрав чинності підписом президента України від 15.04.2024.

Такі зміни, як зазначалось вище, передбачають можливість використання отримувачем компенсації наданого йому житлового сертифіката для придбання об'єкта житлової нерухомості (у тому числі інвестування/фінансування його будівництва), а також земельної ділянки, на якій розташовано такий об'єкт, частки у праві власності на таке майно. Фінансування здійснюється в межах суми, вказаної в сертифікаті. Якщо фактична вартість набутого об'єкта перевищує вартість, вказану в сертифікаті, різницю оплачує отримувач компенсації.

Відтепер, якщо оплату різниці між фактичною вартістю об'єкта та вартістю, зазначеною у житловому сертифікаті, здійснено за рахунок кредиту, наявність заборони відчуження об'єкта житлової нерухомості або земельної ділянки, на якій розташовано об'єкт, не перешкоджає передачі їх в іпотеку для забезпечення зобов'язань за договором про надання кредиту на таке придбання з

подальшим обтяженням речових прав на такий об'єкт (у тому числі обтяженням іпотекою). Тож, у випадку звернення стягнення на них до спливу 5-річного строку нотаріус достроково знімає заборону відчуження та проводить державну реєстрацію припинення відповідного обтяження.

При цьому в наступну іпотеку (тобто іпотеку нерухомого майна, що вже є предметом іпотеки за іншим іпотечним договором) придбаний з використанням житлового сертифіката об'єкт або земельну ділянку, на якій він розташований, отримувач компенсації передавати не має права [2].

Таким чином, реалізація політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні характеризується значними досягненнями та ефективними практиками у сфері житлової політики. Впроваджені програми, такі як: ресурс «Там, де вас чекають», програма пільгового іпотечного кредитування «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб», а також програми «ЄВідновлення» та «ЄОселя», забезпечують житлові потреби внутрішньо переміщених осіб через різноманітні механізми фінансової підтримки. Програма «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб», є прикладом успішної міжнародної співпраці з Урядом Німеччини та німецьким державним банком розвитку KfW, що додатково підкреслює важливість міжнародної підтримки. Різні постанови КМУ забезпечують правову основу для реалізації цих програм, а також регулюють процеси надання компенсацій за пошкоджене чи знищене житло. Ці заходи дозволяють задовольнити базові потреби ВПО, та підтримати їхню соціальну та економічну інтеграцію в нових місцях проживання.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід соціального захисту ВПО: можливості для України

Аналіз зарубіжного досвіду соціального захисту ВПО є важливим кроком у визначенні можливих напрямів вдосконалення державної політики в Україні. Дослідження методів та підходів, які застосовуються в інших країнах, дозволяє виявити ефективні практики, які можуть бути адаптовані до українських реалій.

Розглянемо, як Азербайджан вирішував питання, пов'язані з внутрішньо переміщеними особами. Конфлікт у Нагірному Карабаху, що розпочався в останні роки існування СРСР (1988–1990) та призивів до внутрішніх переселень. З проголошенням незалежності Азербайджану та Вірменії у 1991 році конфлікт переріс у міждержавний. На початку 1994 року в Азербайджані налічувалося 1 млн переселенців. У 1992 році для вирішення проблеми ВПО було ухвалено Закон «Про статус біженців та вимушених переселенців», який діє у редакції 1999 року [60, с. 104].

Держава створила законодавчу базу та запровадила соціальні гарантії для ВПО, включно з тимчасовим житлом, безплатним перевезенням майна, медичним обслуговуванням, забезпеченням лікарськими препаратами, пріоритетним розміщенням в соціальних установах для людей похилого віку та інвалідів, матеріальною допомогою, компенсацією витрат на переїзд, безпроцентним кредитом на 10 років, наданням земельних ділянок, звільненням від нотаріальних зборів при купівлі житла, допомогою у працевлаштуванні та середньою заробітною платою під час перекваліфікації. Було створено Соціальний фонд захисту вимушених переселенців для забезпечення прав ВПО, держава сприяла

працевлаштуванню ВПО та підприємницькій діяльності, в тому числі через квоти у державних установах та створення нових робочих місць. У разі неможливості забезпечити постійне місце роботи, ВПО залучаються до тимчасових або сезонних робіт. Важливо, що при працевлаштуванні ВПО не потрібно надавати трудову книжку, вони мають переважне право залишатися на посаді при скороченні штатів, можуть отримувати пільгові кредити, пенсії нараховуються без документів про стаж та заробітну плату, лікарняні оплачуються у повному обсязі без урахування стажу, від сплати податку на доходи та державних мит при видачі документів звільняються. Також передбачені пільги на транспорт, комунальні послуги, забезпечення школярів підручниками та шкільним приладдям, безкоштовне навчання студентів у державних вишах [33, с. 231].

Наступним кроком розглянемо досвід Грузії у взаємодії з внутрішньо переміщеними особами. В ході військових конфліктів у Грузії були зафіксовані значні міграційні потоки внутрішньо переміщених осіб протягом 1992–1993 років, 1989–1992 років та після 2008 року. Основні виклики, з якими стикалося керівництво Грузії в той час, були подібні до сучасних проблем України. Наприклад, під час першого конфлікту розселення відбувалося без чіткого плану, оскільки вважалося, що це буде тимчасове рішення. Спочатку внутрішньо переміщених осіб розміщували в готелях, санаторіях і будинках відпочинку, згодом у дитячих садках, а пізніше вони переходили до пристосованих громадських будівель. В цьому процесі не враховувались такі фактори, як особливості початкового місця проживання внутрішньо переміщених осіб (міське чи сільське), наявність робочих місць (тотальне безробіття було характерним для Грузії в той період), потреба в подальшому використанні будівель за їх прямим призначенням (наприклад, дитячих садків або лікарень), приналежність осіб до місцевих громад та можливості інфраструктури.

З 2005 року керівництво країни починає розробку державної Стратегії щодо внутрішньо переміщених осіб, а в 2009 році було створено окремий Керівний комітет зі справ ВПО, основними задачами якого було надання постійного житла ВПО, або раціональне розміщення з урахуванням умов

проживання та соціально-економічним станом окремих регіонів країни; соціально-економічна інтеграція і доступ до кваліфікованої медичної допомоги і якісної освіти; перебудова системи управління; створення інфраструктури, яка в подальшому стала використовуватися для рушення низки інших важливих соціально-економічних проблем; участь ВПО у прийнятті рішень для уникнення ускладнень тощо. Інтерес представляє також досвід Грузії у впровадженні програм, націлених на подолання дискримінації відносно внутрішньо переміщених осіб; використання диференційованого підходу при визначенні соціальних забезпечувальних заходів через бальну систему оцінки потреб цих осіб з метою допомоги найбільш вразливим серед них; введення тимчасових податкових пільг для роботодавців, що надають роботу внутрішньо переміщеним особам, та інше [60, с. 104].

Уряд Грузії визначав три основні цілі щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб – це покращення житлових умов, підвищення соціально-економічних умов, а також широке ознайомлення суспільства з проблемами вказаної категорії населення. Кілька державних програм забезпечили отримання нового житла внутрішньо переміщеними особами, яке є у їхній приватній власності. Результатом такої політики стало те, що за статистикою 60% внутрішньо переміщених осіб вважають себе повністю інтегрованими на нових місцях проживання, а 40% не вважають себе такими через низький матеріальний рівень життя. Таким чином, політика інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади, отримання нових професій тощо, були наступним кроком, які мали бути здійснені [1, с. 58].

Україні варто взяти за приклад досвід Грузії та запровадити більш диференційований підхід у визначенні заходів соціального забезпечення, але додатково з урахуванням не тільки соціальної вразливості групи, але й специфічних потреб за місцем проживання внутрішньо переміщених осіб.

Стосовно податкових пільг для роботодавців, то вони Україні вже діють згідно з Постановою КМУ № 331 від 20 березня 2022 року [46].

З 1 січня 2024 року мінімальна заробітна плата становить 7 100 грн, а з 1 квітня зростає до 8 000 грн. У 2024 році роботодавці можуть отримати компенсацію за працевлаштування одного ВПО до 24 000 грн, а за особу з інвалідністю та статусом ВПО – до 48 000 грн. Програма компенсацій доступна під час воєнного стану та протягом 30 днів після його завершення [32]. Основна мета цієї програми – стимулювати роботодавців до найму ВПО, зменшуючи фінансове навантаження через податкові пільги та надання компенсацій

На початку війни в Україні питання дискримінації не було таким гострим, як зараз. Посилення цієї проблеми пов'язане зі зростанням соціальної напруженості у суспільстві, невизначеністю та психологічно важкими умовами сьогодення. Непорозуміння часто виникають через різницю в поглядах, або звичках та поведінці, характерних для різних регіонів. Взявши до уваги досвід Грузії, в рамках програм протидії дискримінації ВПО, важливо включити освітні заходи для населення, які мають підкреслити, що різноманіття населення та регіональні відмінності – це сила країни, а не слабкість.

Такі заходи можуть бути реалізовані не тільки в освітніх установах, але й у громадських організаціях, які мають можливість впливати на суспільну думку. Вони також могли б стати ключовою складовою інформаційної кампанії, ініційованої органами влади, щоб забезпечити широке розуміння та підтримку цих ініціатив. Важливо інтегрувати такі програми в корпоративну культуру бізнес-структур, організувати тематичні заходи та тренінги для співробітників, що допоможе створити інклюзивне середовище, яке сприяє взаєморозумінню і повазі між різними групами населення. Ці дії повинні бути підкріплені ефективними комунікаційними кампаніями, які акцентують увагу на значенні культурного розмаїття і соціальної згуртованості в умовах сучасної України.

Серед двадцяти восьми країн Європейського Союзу лише Хорватія ухвалила окремий закон, який стосується внутрішньо переміщених осіб. Зазвичай, національні закони, що регулюють правовий статус ВПО, приймаються тільки в тих країнах і в той час, коли виникають умови, що призводять до масових переміщень населення всередині країни. Такі закони були введені в Грузії,

Туреччині, Сербії, Азербайджані, Боснії та Герцеговині, а також у багатьох африканських країнах. Однак ці країни не є членами Європейського Союзу.

Дослідження європейського досвіду у правовому забезпеченні прав внутрішньо переміщених осіб включає аналіз законодавчих актів ЄС та закону Хорватії «Про правовий статус переміщених осіб та біженців». Цей закон гарантує ВПО та біженцям права на житло, харчування, освіту дітей, охорону здоров'я і інші життєво важливі потреби. Особливо важливим є принцип, згаданий у ст. 8, який дозволяє ВПО реалізувати свої права та отримувати державні документи за місцем фактичного проживання, що сприяє легшій доступу до послуг незалежно від зареєстрованого місця проживання. Зазначений принцип є універсальним, адже може застосовуватись при реалізації будь яких прав – як майнових, так і особистих немайнових.

Стаття 13 розглядуваного закону Хорватії встановлює основні права внутрішньо переміщених осіб, які схожі на ті, що передбачені українським законодавством. Ці права включають: право на належне житло; право на харчування; право на регулярну фінансову допомогу для осіб без доходів у формі щомісячних виплат, розмір яких визначає уряд Хорватії; право на психологічну підтримку та допомогу у соціальній адаптації; право на освіту для дітей ВПО; права у сфері охорони здоров'я; та право на допомогу у забезпеченні інших життєво необхідних потреб, включаючи транспортні та похоронні витрати.

На відміну від українського законодавства, хорватський закон докладно описує механізми забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. Наприклад, при наданні житла беруть до уваги склад сім'ї та особливі потреби її членів. Харчування ВПО забезпечується через соціальні установи або шляхом надання продуктів. Право на освіту для дітей ВПО реалізується через надання навчальних матеріалів, забезпечення харчуванням та транспортом до навчальних закладів, а також фінансовою підтримкою студентів у гуртожитках.

В Україні не створено спеціалізованих фондів для підтримки внутрішньо переміщених осіб, тому держава має фінансувати забезпечення прав ВПО з

державного бюджету. У період військових дій та високих потреб, це завдання виявляється складним, тому Україна активно залучає міжнародну допомогу.

В Хорватії передбачена допомога внутрішньо переміщеним особам, які самі знайшли та облаштували житло. Такі особи отримують підтримку у вигляді наборів продуктів, необхідних предметів побуту, купонів, або фінансову допомогу для купівлі товарів згідно з встановленими законом процедурами.

Також, для сприяння поверненню внутрішньо переміщених осіб на їх колишнє місце проживання, держава разом із місцевими органами влади розробляє план переміщення. Цей план передбачає забезпечення усіх необхідних умов, включно з транспортуванням, супроводом, прийняттям на місці проживання та наданням потрібної допомоги. Також формується комітет з повернення, до складу якого входять ВПО або біженці з відповідних територій.

Як в Хорватії, так і в Україні держава забезпечує підтримку ВПО у поверненні на їхні покинуті місця проживання. Однак в Україні ця підтримка включає два обов'язки держави: надання безкоштовного проїзду у всіх видах громадського транспорту, відповідно до пункту 16 частини 1 статті 9 Закону про забезпечення прав і свобод ВПО, а також обов'язок сприяння у транспортуванні рухомого майна ВПО для повернення на колишнє місце проживання, згідно з пунктом 4 частини 9 статті 11 цього ж Закону [27, с. 94].

Враховуючи значну кількість переміщених осіб та наявність великих територій, що залишаються спустошеними або зруйнованими, Україна повинна звернутися до досвіду Хорватії, щоб відновити життя в покинутих. Це передбачає розширення переліку обов'язків держави.

З часом люди влаштовують своє життя в інших місцях, і звичайні заходи, як-от безкоштовний проїзд чи допомога у перевезенні майна, можуть виявитися недостатніми. Переміщення і повторне влаштування на колишнє місце проживання майже з нуля може бути вкрай важким і травматичним, враховуючи попередній досвід, тому необхідно впровадити спеціальні програми підтримки, щоб полегшити цей процес.

Обов'язки внутрішньо переміщених осіб, закріплені у хорватському законодавстві, значно відрізняються від тих, які передбачені українським законом «Про забезпечення прав і свобод ВПО». Зокрема, стаття 22 хорватського закону «Про правовий статус переміщених осіб та біженців» вимагає від ВПО виконання побутових обов'язків, визначених Регіональним Центром. Це включає обов'язки, як-от прибирання, прасування, кухонні справи та догляд за дітьми, які можуть здаватися очевидними, проте є чітко регламентованими у хорватському законі.

Ще один важливий аспект у Хорватії полягає в тому, що внутрішньо переміщені особи, які мають заробітну плату, пенсійні виплати чи інші регулярні доходи, повинні вносити власний фінансовий вклад у свої щоденні витрати на проживання і харчування, доповнюючи кошти, які виділяються Управлінням за згодою Уряду Республіки Хорватії [27, с. 95].

Попри аналіз досвіду Азербайджану, Грузії та Хорватії, Україна стикається з унікальними викликами роботи з внутрішньо переміщеними особами в абсолютно нових умовах, які змінюються щоденно. Через ці швидкі зміни Україна не може повністю покладатися на міжнародний досвід, а замість цього вимушена розробляти власну адаптивну систему взаємодії з внутрішньо переміщеними особами. Ця система може стати зразком для інших країн у майбутньому, які можуть зіткнутися з подібними глобальними викликами. Такий досвід може сприяти формуванню нових міжнародних стандартів і методик управління кризами внутрішнього переміщення осіб.

3.2 Напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні

Проаналізувавши нормативно-правові основи державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, включаючи актуальні

проблеми, наявні практики надання житла, а також міжнародний досвід, можна визначити декілька перспективних напрямів вдосконалення державної політики.

В умовах сучасних викликів, одним з перспективних напрямів розвитку державної політики є створення спеціалізованого центрального органу, здатного координувати внутрішнє переміщення вимушено переміщених осіб та забезпечувати їм допомогу на різних етапах.

Основною функцією такого органу має стати врахування потенціалу можливих приймаючих громад, включно з наявністю місць у дошкільних закладах, вакантними пропозиціями на ринку праці, а також доступністю житла тощо. Якщо людина приїжджає в громаду, де для неї вже існують пропозиції роботи чи інші можливості, вона автоматично почувається менш відчуженою, що позитивно впливає на її психологічний стан та подальшу інтеграцію.

Цей захід корелює з викладеними у Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2025 року проблемами. В проведеному аналізі цієї стратегії, який зроблено у розділі 2.2, акцентується на необхідності створення інтегрованої інформаційної системи. Крім того, в стратегії висвітлюється проблематика недостатньої якості комунікацій між громадськими об'єднаннями, місцевими органами влади та волонтерськими організаціями. Особлива увага приділяється необхідності врахування та розширення економічного потенціалу приймаючих громад у контексті внутрішньо переміщених осіб.

Ефективність новоствореного органу залежатиме від глибокої міжрівневої співпраці між центрами зайнятості, місцевими громадами, та громадськими організаціями, місцевими бізнесами тощо. Забезпечення цієї співпраці вимагає чіткої координації та обміну інформацією, що дозволить оптимізувати процеси прийому, допомоги та інтеграції ВПО.

Наразі відповідальність за це покладається на Міністерство соціальної політики та Міністерство з питань реінтеграції, проте наявність 25% населення у статусі ВПО в Україні наголошує на критичній необхідності більш ефективної адаптації цих осіб, запобіганню їх виїзду за кордон через неможливість задовольнити базові потреби в середині країни. Отже, імплементація

комплексного підходу через створення єдиного центрального органу державної влади могла б значно сприяти концентрації зусиль на вирішенні даної проблематики.

Для розвантаження центрального органу, що займатиметься координацією ВПО, рекомендується створення регіональних філій у містах обласного або районного значення. Ці осередки будуть відігравати роль зв'язкової ланки між центральним органом та місцевими органами влади, центрами зайнятості та громадськими організаціями, чия діяльність направлена на захист прав ВПО.

Місцеві органи влади можуть інформувати про доступні ресурси для прийому ВПО, включаючи житло або про потреби, які слід задовольнити для продовження процесу прийому громадян. Тоді як центри зайнятості забезпечуватимуть дані про вакантні робочі місця. В результаті регіональні осередки агрегуватимуть цю інформацію та передаватимуть її до центрального органу, який на основі отриманих даних може сформувати актуальну картину ситуації в країні.

Навіть в умовах постійних змін слід зосередитися на запобіганні хаотичного розселення, мінімізації тиску на приймаючі громади, і адаптації під сучасні вимоги. Негативні аспекти ситуації слід перетворити на можливості для підтримки громад, в яких спостерігається дефіцит населення, а попит на робочу силу перевищує попит на ринку праці. Такий підхід не тільки сприятиме соціальній стабільності, але й сприятиме економічному розвитку регіонів, які найбільше цього потребують. Крім того, цей підхід може виступати як один із методів ревіталізації життя в українських сільських районах і потенційно зменшити темпи урбанізації, що значно прискорилися протягом останніх декількох десятиліть.

Залучення переміщених осіб до соціального життя громади, де вони знаходять нові можливості та підтримку, допомагає пом'якшити наслідки травматичного досвіду втрати дімівки. Це створює умови для позитивної адаптації, де вони можуть відновити почуття безпеки та стабільності. Такий підхід сприяє емоційному відновленню, оскільки нове соціальне середовище виступає як

буфер, який зменшує стрес від минулих подій і допомагає особам відчутти себе знову вдома, коли присутня визначеність у базових процесах, таких як робота, наявність житла, навчальних закладів тощо.

В рамках програми допомоги внутрішньо переміщеним особам передбачається створення спеціалізованих прихистків, що надаватимуть тимчасове житло ВПО до моменту визначення постійних умов проживання та перевезення їх на нове місце.

Повертаючись до досвіду інших країн, що стикалися з проблемами внутрішньо переміщених осіб, можна помітити, що деякі з них успішно запровадили спеціалізовані інституції для розв'язання цих викликів. Наприклад, у Грузії діє Міністерство у справах вимушеного переміщення з окупованих територій, в Азербайджані функціонує Державний комітет по роботі з особами, які вимушено залишили свої домівки. У Сербії відповідні обов'язки покладено на Комісаріат із питань біженців та міграції, а також на Міністерство з питань Косова і Метохії [1, с. 60].

Згадуючи доктрину «суверенітет як відповідальність», Україна, стикаючись з викликами у захисті та наданні гуманітарної допомоги своїм внутрішньо переміщеним особам, має обґрунтовані підстави для залучення міжнародної підтримки. Цей принцип визначає, що коли національні ресурси виявляються недостатніми для забезпечення належного рівня захисту та допомоги, держава не тільки може, а й повинна шукати зовнішню допомогу. Звернення міжнародної спільноти з пропозиціями допомоги в таких випадках не розглядається як втручання у внутрішні справи, а як виконання міжнародних зобов'язань і сприяння універсальним зусиллям з захисту прав людини та гуманітарних стандартів. Таким чином, Україна може використовувати цей принцип для залучення більшої кількості міжнародної підтримки, що може включати фінансування, експертну допомогу, а також ресурси для безпосереднього вирішення потреб переміщених осіб.

Україна продемонструвала значні успіхи в розробці та реалізації програм забезпечення житла для внутрішньо переміщених осіб, що важливо для

відновлення їхньої стабільності та інтеграції у суспільство. Оскільки належне житло є фундаментальною потребою, ця область має залишатися в центрі уваги державної політики.

У майбутньому Україні слід продовжувати впроваджувати існуючі житлові програми кредитування та додатково шукати шляхи для їхнього розширення та адаптації. Це може включати розробку гнучких житлових пропозицій, які враховують різноманітні потреби ВПО, зокрема побудову адаптивного та доступного житла, що відповідає особливим потребам різних груп населення, таких як сім'ї з дітьми, літні люди та особи з інвалідністю.

Розширення цих програм може включати партнерства з приватним сектором для будівництва доступного житла, реалізацію проектів з модернізації існуючого житлового фонду, а також інтеграцію енергоефективних та екологічно сталих технологій, що забезпечуватиме довгострокову вигоду як для ВПО, так і для громад, що їх приймають.

Під час формування визначення терміну «Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб», представленому у розділі 1.1, вже згадувалась міжсекторальна координація.

Як напрямок вдосконалення державної політики можна виокремити комплексний підхід, що залучає не тільки різні рівні уряду, але й громадські організації, освітні інституції, а також самі ВПО до розробки рішень аби на пряму враховувати їхні потреби та очікування. Залучення громадських організацій та проведення просвітницьких заходів можуть значно посилити розуміння та підтримку серед громадян. Важливо, щоб ВПО, які успішно інтегрувалися, ділились своїм досвідом, сприяючи розробці та впровадженню нових політик.

До прикладу в Хорватії, як згадувалось у розділі 3.1, у контексті політик, спрямованих на сприяння поверненню ВПО на їхнє колишнє місце проживання, запроваджено підхід із залученням ВПО. Цей підхід включає не тільки розробку детального плану переміщення, який узгоджується державою спільно з органами місцевого самоврядування, але й створення спеціалізованого комітету з повернення. До складу цього комітету входять представники ВПО або біженці з

відповідних територій, що забезпечує їхню безпосередню участь у процесі планування та реалізації повернення.

Ключовою особливістю цього кроку є врахування безпосередніх потреб та очікувань саме тих, хто має повернутися до своїх домівок. Це сприяє створенню більш дієвих та адаптованих до реальності стратегій, які можуть значно знизити ризик повторного переміщення та сприяти стабільній реінтеграції ВПО.

Ключовим моментом комплексного підходу є його здатність забезпечити широкий вплив на вирішення проблеми, зменшуючи негативний вплив, який може виникнути, коли зусилля концентруються на одній сфері, залишаючи інші без належної уваги. Так, наприклад, інтенсивна фокусація на житловій політиці без врахування потреб у працевлаштуванні чи освіті може призвести до дисбалансу, що уповільнить загальний процес інтеграції ВПО.

Впровадження комплексного підходу та концентрація зусиль уряду та суспільства можуть дати дієвий результат. Однак, перед тим як перейти до такого методу співпраці, необхідно провести інформаційну кампанію, яка б плавно підводила до колективної думки про те, що спільна співпраця є ключовим елементом для розвитку та подолання викликів у сфері соціального захисту ВПО.

Така кампанія повинна включати інформування громадськості про важливість інтеграції ВПО, а також про переваги комплексного підходу для всієї країни.

Таким чином, вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні вимагає створення спеціалізованого центрального органу, здатного координувати всі етапи внутрішнього переміщення та надавати необхідну допомогу. Важливо враховувати потенціал приймаючих громад і забезпечити ефективну міжрівневу співпрацю між органами влади, громадськими організаціями та центрами зайнятості. Створення регіональних філій цього органу сприятиме розвантаженню центрального апарату і покращенню комунікації та координації на місцевому рівні. Крім того, важливо залучати міжнародну підтримку, продовжувати реалізацію програм забезпечення житлом та впроваджувати комплексний підхід для вирішення проблем ВПО.

ВИСНОВКИ

У рамках кваліфікаційної бакалаврської роботи було визначено напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. На основі проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1. Досліджено сутність та зміст державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Встановлено, що турбота про вразливі групи населення існує з давніх часів, спочатку базуючись на самопомозі та громадських ініціативах, а згодом на державних програмах. Термін «внутрішньо переміщені особи» почали використовувати у кінці ХХ століття, коли вони звернули на себе увагу міжнародної спільноти. Механізми, розроблені для захисту біженців, спочатку не враховували внутрішнє переміщення через традиційне розуміння державного суверенітету. Внутрішньо переміщені особи, які залишаються громадянами своєї країни, підлягають захисту згідно з національним та міжнародним законодавством. Основними причинами внутрішніх переміщень є збройні конфлікти, порушення прав людини, та природні чи техногенні катастрофи.

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб – це система юридичних, економічних та організаційних заходів, вживаних державою та суспільством для гарантування основних соціальних прав та потреб особам, які були змушені залишити свої домівки в межах країни через військові конфлікти, насильство, порушення прав людини, стихійні лиха, або інші обставини, що загрожують їхній безпеці або життю.

Державна політика соціального захисту внутрішньо переміщених осіб визначається як стратегічний і цілеспрямований набір дій уряду та відповідних інституцій, спрямованих на вирішення питань соціальної безпеки, інтеграції та відновлення прав та можливостей осіб, які внаслідок військових конфліктів, насильства, порушення прав людини, стихійного лиха, або інших обставини

зазнали внутрішніх переміщень. Ця політика включає розробку та впровадження законодавчих, фінансових та організаційних заходів, спрямованих на надання допомоги та ресурсів для забезпечення життєздатності, безпеки, освіти, соціального відновлення та економічної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

2. Проаналізовано нормативно-правову базу державної політики соціального захисту та її відповідність до забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб. Зроблено висновок, що законодавство та урядові заходи в Україні відповідають міжнародним стандартам для задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб. Однак, з початком повномасштабного вторгнення, деякі закони вимагали оновлення через зміни умов, зростання чисельності ВПО та нові окуповані території. Наприклад, нові положення дозволяють ВПО односторонньо припиняти трудові договори, якщо продовження роботи стає неможливим. Зміни в законодавстві також спрямовані на підсилення підтримки ВПО, включаючи поліпшений доступ до тимчасового житла та можливість безоплатного проживання протягом шести місяців після воєнного стану для певних категорій ВПО.

Звіти за січень, червень і жовтень 2023 року підкреслюють, що основною потребою внутрішньо переміщених осіб в Україні є фінансова підтримка. У січні 75% ВПО вказали на неї, у червні на цю потребу вказали 80% ВПО, і знов у жовтні 74% ВПО зазначили основною потребою фінансову підтримку. Також значною залишається потреба ближче до холодної пори року в електрозабезпеченні та одязі, через можливі атаки на інфраструктуру, хоча потреба в транспорті та доступі до готівки зменшується з часом.

3. Проаналізовано світовий досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Так, проблеми внутрішньо переміщених осіб, які виникли через конфлікт у Нагірному Карабасі, Азербайджан вирішує з кінця 1980-х. Вже на початку 1994 року в країні було близько 1 млн переселенців. У 1992 році був ухвалений Закон «Про статус біженців та вимушених переселенців», оновлений у 1999 році, який створив законодавчу основу для надання соціальних гарантій ВПО. Заходи включають надання тимчасового житла, безкоштовне перевезення

майна, медичне обслуговування, матеріальну допомогу, безпроцентні кредити, земельні ділянки та допомогу у працевлаштуванні. Держава також надає пільги на транспорт та комунальні послуги, безкоштовні підручники та навчання у державних вишах. ВПО мають право на пенсії без підтвердження стажу та можливість збереження робочих місць при скороченнях.

Грузія зіткнулася зі значними викликами через внутрішні міграції під час військових конфліктів у 1992-1993, 1989-1992 роках та після 2008 року. Ці виклики були схожі на сучасні проблеми України. Початкове розселення в Грузії відбувалося без чіткого плану, оскільки вважалося за тимчасове рішення. З 2005 року Грузія почала розробку державної Стратегії для внутрішньо переміщених осіб, а в 2009 році створено Керівний комітет зі справ ВПО. Грузія має значний досвід у впровадженні програм проти дискримінації ВПО та використанні диференційованого підходу для визначення соціальних заходів через бальну систему оцінки потреб, щоб допомогти найбільш вразливим групам.

Україна може використовувати досвід Грузії для розробки диференційованих соціальних заходів, звертаючи увагу на специфічні потреби та місце проживання внутрішньо переміщених осіб.

Серед двадцяти восьми країн Європейського Союзу лише Хорватія прийняла окремий закон, спеціально присвячений внутрішньо переміщеним особам. Зазвичай національні закони, що регулюють статус ВПО, приймаються в умовах масових переміщень населення, після початку інциденту, який потребує прийняття Закону. У Хорватії функціонує Республіканський Фонд «Короля Звоніміра», який фінансує виконання прав ВПО. На відміну від Хорватії, в Україні не створено спеціалізованих фондів для ВПО, що змушує державу фінансувати ці потреби з держбюджету. Для сприяння поверненню внутрішньо переміщених осіб, розроблено план, який включає транспортування, супровід, прийняття та допомогу на місцях. Сформовано також комітет з повернення з участю ВПО. У зв'язку з великою кількістю переміщених осіб, Україна може використати досвід Хорватії. Враховуючи труднощі з поверненням та розміщенням на колишніх

територіях, важливо впровадити спеціальні підтримуючі програми для полегшення процесу.

Незважаючи на вивчення досвіду Азербайджану, Грузії та Хорватії, Україна стикається з унікальними викликами в роботі з внутрішньо переміщеними особами через постійні зміни умов. Така ситуація вимагає від України розробки власної адаптивної системи взаємодії з ВПО, яка може стати зразком для країн, що зіткнуться з подібними викликами в майбутньому, сприяючи формуванню нових міжнародних стандартів управління кризами внутрішнього переміщення.

4. Проаналізовано практику реалізації державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Відштовхуючись від основних викликів для ВПО, до аналізу було взято реалізацію житлової політики. Таким чином, для вирішення проблеми житла внутрішньо переміщених осіб в Україні було впроваджено кілька важливих ініціатив. Сайт «Там, де вас чекають» дозволяє перевірити наявність вільних місць і надає контакти центрів розміщення ВПО. Постанова Кабінету Міністрів № 451 від 28 квітня 2021 року запровадила пільгові іпотечні кредити для ВПО під 3% річних, завдяки гранту від німецького банку KfW. Програма «ЄВідновлення», заснована на Законі № 2923-IX, забезпечує компенсацію за пошкоджене і зруйноване житло. З 1 серпня 2023 року ВПО можуть отримувати іпотечні кредити через програму «ЄОселя» під 7% річних, а Закон № 3588-IX від 22 лютого 2024 року дозволяє використовувати сертифікат «ЄВідновлення» для часткового покриття вартості житла в рамках цієї програми.

5. Визначено напрями вдосконалення державної політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Для вдосконалення державної політики соціального захисту ВПО в Україні пропонується створити спеціалізований центральний орган, з філіями на місцях, що координуватиме внутрішнє переміщення та допомогу ВПО. Цей орган оцінюватиме потенціал приймаючих громад, враховуючи наявність місць у дошкільних закладах, вакансії на ринку праці та доступне житло, сприяючи як підтримці ВПО, так і громад з дефіцитом населення та високим попитом на робочу силу. Згідно з доктриною «суверенітет як відповідальність», Україна може звертатися за міжнародною

підтримкою для захисту та допомоги ВПО. Розширення житлових програм і впровадження комплексного підходу, який залучає різні рівні влади, громадські організації та самих ВПО, сприятиме всебічному вирішенню проблем. Інформаційні кампанії допоможуть підготувати громадськість до співпраці, що є ключовим кроком для успішної інтеграції ВПО та розв'язанні соціальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алімова І. Практика зарубіжних країн у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: досвід для України. *Ефективність державного управління*. 2017. № 3 (52) ч.1. С. 54–63.
2. Використання житлового сертифікату: нові положення про іпотеку придбаних об'єктів. БФ «Право на захист». URL: <https://r2p.org.ua/page/vykorystannia-zhytlovoho-sertyfikatu-novi-polozhennia-pro-ipoteku-prydbanykh-objektiv> (дата звернення: 12.05.2024).
3. Вирішення майнових питань біженців і внутрішньо переміщених осіб: Резолюція 1708 від 28.01.2010 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Rezolycia_PARE.pdf (дата звернення: 16.05.2024)
4. Відсьогодні за програмою «Оселя можна купувати приватні будинки і таунхауси. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidsohodni-za-prohramoiu-ieoselia-mozhna-kupuvaty-pryvatti-budynky-i-taunkhausy> (дата звернення: 12.05.2024).
5. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 09.05.2024).
6. Гудвін-Гілл Г. С. Статус біженця в міжнародному праві. 1997. 648 с.
7. Держава розширила можливості українців на придбання нового житла, об'єднавши урядові програми «Оселя і «Відновлення. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-rozshyryla-mozhlyvosti-ukraintsiv-na-prydbannia-novoho-zhytla-obiednavshy-uriadovi-prohramy-ieoselia-i-ievidnovlennia>.
8. Державне підприємство "Інформаційно-обчислювальний центр" - ДП ІОЦ. URL: <https://www.ioc.gov.ua/dashboardVpo/> (дата звернення: 09.05.2024).

9. Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву.
URL:

https://www.molod-kredit.gov.ua/images/DOCUMENTS/ZhYTLOVI-PROHRAMY/VPO-KFW/parameters_451.pdf (дата звернення: 12.05.2024).

10. Деякі питання Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій : Постанова Каб. Міністрів України від 08.06.2016 р. № 376 : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-п#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

11. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 26.01.2024 р. № 94 : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-п#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

12. «Відновлення»: стартувала програма державної допомоги на відновлення пошкодженого житла. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yevidnovlennia-startovala-prohrama-derzhavnoi-dopomo-hy-na-vidnovlennia-poshkodzhenoho-zhytla> (дата звернення: 12.05.2024).

13. «Оселя»: з 1 серпня українці зможуть взяти іпотечний кредит за програмою під 7%. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yeoselia-z-1-serpnia-ukraintsi-zmozhut-vziaty-ipotechnyi-kredyt-za-prohramoiu-pid-7> (дата звернення: 12.05.2024).

14. «Оселя Укрфінжитло. URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/e-oselia/#1674467834618-1fd71eb8-8c39> (дата звернення: 16.05.2024).

15. Забуті люди Європи: захист прав людини осіб, переміщених на тривалий час : РЕК. 1877 від 24.06.2009 р. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b5ab0> (дата звернення: 16.05.2024).

16. Загальна декларація прав людини : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 16.05.2024).

17. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 12. Міжнародна організація з міграції.

18. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 13. Міжнародна організація з міграції.

19. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 14. Міжнародна організація з міграції.

20. Іпотека під 3%: ще 130 родин ВПО зможуть оформити пільгові кредити на житло.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ipoteka-pid-3-shche-130-rodyn-vpo-zmozhut-oformyty-pilhovi-kredyty-na-zhytlo> (дата звернення: 12.05.2024).

21. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/kerivni-principi-oon-z-pitan-vnutrishnogo-peremishchennya-vseredini-krayini> (дата звернення: 11.05.2024).

22. Козинець І. Г., Шестак Л. В. Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам. *Молодий вчений*. 2014. № 12 (15). С. 258–262.

23. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.05.2024).

24. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

25. Котляр О.І. Міжнародні стандарти допомоги внутрішньо переміщеним особам. *Збірник наукових праць. Фундаментальні проблеми юриспруденції*. 2016. С. 204–210.

26. Левицька В., Реалії Д. «Відновлення» для знищеного в окупації житла: як отримати компенсацію. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zruynovane-zhytlo-kompensatsiya-suputnykova-zyomka/32702868.html> (дата звернення: 12.05.2024).

27. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / [С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.]; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. – Ужгород: РІК-У, 2017. – 348 с.

28. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р. : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 16.05.2024).

29. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р. : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 16.05.2024).

30. Нагребельний В. П., Болотіна Н. Б. Соціальний захист. Юридична енциклопедія в 6т. 5-те вид. 1998.

31. Наливайко Л. Р., Ісаєва Н. С. Соціально-економічні та культурні права і свободи внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правова характеристика : монограф. Дніпро : ДДУВС. 196 с.

32. Пономоренко В. Які кошти може отримати роботодавець за працевлаштування ВПО? - Юридична Газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/yaki-koshti-mozhe-otrimati-robotodavec-za-pracevlashtuvannya-vpo-.html> (дата звернення: 12.05.2024).

33. Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції науковців, юристів-практиків, молодих вчених, аспірантів, студентів. – 13-14 квітня 2017 р. – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім.В.Даля, 2017. – 246 с

34. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

35. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із заборною відчуження об'єктів нерухомого майна, придбаних (у тому числі проінвестованих/профінансованих) з використанням житлового сертифіката на придбання об'єкта житлової

нерухомості : Закон України від 22.02.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3588-IX#n100> (дата звернення: 16.05.2024).

36. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану : Закон України від 21.04.2022 р. № 2220-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-20#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці : Закон України від 21.09.2022 р. № 2622-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

38. Про внесення змін до Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" щодо деяких питань забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом для тимчасового проживання : Закон України від 08.11.2023 р. № 3446-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3446-20#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

39. Про внесення змін до Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" щодо приведення окремих його положень у відповідність до Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" : Закон України від 18.07.2022 р. № 2417-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2417-20#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

40. Програма доступної іпотеки «єОселя» запрацювала в тестовому режимі. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prohrama-dostupnoi-ipoteki-ieoselia-zapratsiuvala-v-test-ovomu-rezhymi>.

41. Програма «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб» – Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

URL:

<https://minre.gov.ua/diyalnist/napryamky-proektiv-minreintegracziyi/soczialna-i-gumanitarna-pidtrymka/programa-zhytlovi-prymishhennya-dlya-vnutrishno-peremishhenyh-osib/> (дата звернення: 12.05.2024).

42. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

43. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

44. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Каб. Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423 : станом на 15 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

45. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану і не отримують щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Каб. Міністрів України від 19.03.2022 р. № 333 : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-п#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

46. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2022 р. № 331 : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-п#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

47. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509 : станом на 24 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-п#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

48. Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення обстеження знищених окремих категорій об'єктів нерухомого майна, зокрема із застосуванням інформаційних продуктів дистанційного зондування Землі : Постанова Каб. Міністрів України від 27.10.2023 р. № 1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2023-п#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

49. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 15.04.2022 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2022-п#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

50. Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 15.04.2022 р. № 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-2022-п#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

51. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 07.04.2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-р#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

52. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.10.2021 р. № 1364-р : станом на 7 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2021-р#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

53. Результати нового етапу «Відновлення»: понад 1400 українців подали заяви в Дії про отримання компенсації за зруйноване майно. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rezultaty-novoho-etapu-ievidnovlennia-ponad-1400-ukraintsiv-podaly-zaiavy-v-dii-pro-otrymannia-kompensatsii-za-zruinovane-maino> (дата звернення: 12.05.2024).

54. Там, де вас чекають - Портал для тимчасово евакуйованих осіб. URL: <https://booking.help.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2024).
55. Хомин О. Й., Бутрин О. І. Соціальний захист населення: суть поняття та еволюція. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. 17 трав. С. 249.
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1377/1/Хомин.pdf>.
56. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3 (15). С. 45–50.
57. Anpilohova B. Y. The primary principles of social protection in the context of social risk. *Analytical and comparative jurisprudence*. 2023. № 5. С. 271–275. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.48> (дата звернення: 11.05.2024).
58. Blok N. V. Terminology and conceptual characteristics of internally displaced persons. *Law and society*. 2022. No. 3. P. 142–147. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.21> (date of access: 11.05.2024).
59. Chichkan M. V. Public policy in the sphere of social protection of internally displaced persons in ukraine: actual issues. *Law and society*. 2022. No. 5. P. 122–126. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.18> (date of access: 11.05.2024).
60. Chyrkin A. S., Khrapska A. O. Ensuring the rights of internally displaced of persons: international legal regulation and experience of foreign countries. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. № 4. С. 102–105. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21> (дата звернення: 12.05.2024).
61. Deliya Y. Legal characteristics of definition the concept “internally displaced person”. *Law journal of donbass*. 2020. Т. 71, № 2. С. 12. URL: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-71-2-10-18> (дата звернення: 11.05.2024).
62. Ukrinform. Верещук назвала кількість зареєстрованих і незареєстрованих переселенців в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727098-veresuk-nazvala-kilkist-zareestrovanih-i-nezareestrovanih-pereselenciv-v-ukraini.html> (дата звернення: 09.05.2024).

63. Ukrinform. Чисельність населення України варіюється від 28 до 34 мільйонів.

URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3692466-ciselnist-naselenna-ukraini-variuetza-vid-28-do-34-miljoniv-demografi.html> (дата звернення: 09.05.2024).

Ім'я користувача: Національної економіки та публічного управління О...	ID перевірки: 1016267202
Дата перевірки: 21.05.2024 04:40:32 EEST	Тип перевірки: Doc vs Internet + Library
Дата звіту: 21.05.2024 11:30:46 EEST	ID користувача: 100005719

Назва документа: Стрижкова_на_перевірку

Кількість сторінок: 58 Кількість слів: 13899 Кількість символів: 106518 Розмір файлу: 140.99 KB ID файлу: 1016057523

16.4% Схожість

Найбільша схожість: 1.78% з Інтернет-джерелом (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/20215>)

15.8% Джерела з Інтернету	667	Сторінка 60
10.1% Джерела з Бібліотеки	232	Сторінка 73

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел